

ორგზის მუჰაჯირები სამი კულტურის გზაჯვარედინზე
(ჰაირიელი ქართველები ბერგნოიშტადტში)

საკვანძო სიტყვები: თურქეთელი ქართველები, მიგრაცია გერმანიაში, „სახლის“ აღქმის პრობლემა, იდენტობის საკითხი.

„...და თუ ყოველივე ტრიალებს, მაშინ სადღაა აქ?“ დორინ მელისი

თანამედროვე მსოფლიო უკვე დიდი ხანია დგას ლეგალური თუ არალეგალური მიგრაციის წინაშე, რასაც ხშირ შემთხვევაში საფუძვლად უდევს სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური თუ რელიგიური პრობლემები. ყოველდღიურად იზრდება მიგრანტთა რიცხვი. განსაკუთრებით შესამჩნევია გადასახლება აღმოსავლეთიდან დასავლეთისა და ევროპის ქვეყნებში. გადასახლებაში მხოლოდ ფიზიკურს არ ვგულისხმობთ, ეს კულტურის, ტრადიციების, ადათობრივი სივრცის გადაადგილებაა ერთი ეთნიკური გარემოდან, უცხო, სხვა ეთნიკურ გარემოში. ამ დროს ორი განსხვავებული კულტურა – აღმოსავლური და დასავლური ერთმანეთს კვეთს ადამიანის ცნობიერებაში. გადასახლების პროცესში ადამიანებს თან მიაქვთ თავიანთი კულტურისა და ტრადიციების მნიშვნელოვანი ნაწილი. უცხო ქვეყანაში მათ ხვდებათ ახალი, შესაძლოა, რადიკალურად განსხვავებული კულტურული სივრცე, ახალი რეალობა. დროთა განმავლობაში პიროვნების ცნობიერებაში ერთმანეთს უპირისპირდება წარსული და აწმყო, რამაც შესაძლოა, გამოიწვიოს გაორება, ახალი რეალობისადმი უკმაყოფილება, მისი მიუღებლობა და ეთნიკური იდენტობის დაცვის მიზნით, საკუთარ ტრადიციებში ჩაკეცვა. თუმცა შესაძლოა, ამ ახალმა გარემომ „გადმოიბიროს“ იგი და შექმნას „წარსულისაგან თავისუფალი“, „ახალი“ ადამიანი. მაგრამ სანამ მოხდება პიროვნების „გათავისუფლება“, მის ცნობიერებაში იბადება კითხვები: ვინ ვარ მე? რას ნიშნავს ჩემთვის სახლი? ეს უკანასკნელი ის ადგილია, სადაც დავიბადე და გავიზარდე, თუ სადაც ამჟამად ვცხოვრობ, ვმუშაობ და ვიძენ მეგობრებს? იქნებ ჩემი სახლი არის იქ, სადაც ჩემი წინაპრები სახლობდნენ? სახლი

გეოგრაფიული სივრცეა თუ წარსული ელემენტებით შთაგონებული, ემოციებზე, წარმოსახვებსა და გრძნობებზე დაფუძნებული სივრცე? როდის ხდება სახლი ჩემი ციხე-სიმაგრე? ამ კითხვებზე პასუხის ძიება არსებითად მნიშვნელოვანია უცხო მიწაზე გადასახლებულთათვის.

ჩვენი კვლევა ეხება მე-20 საუკუნის 60-იან წლებში, თურქეთიდან, ქალაქ ინეგოლის ეთნიკური ქართველებით დასახლებული სოფლიდან-ჰაირიედან გერმანიაში, (გუმერსბახი/ბერგნოიშტადტი) გადმოსახლებულ თურქეთელ ქართველებს. მათში სამი განსხვავებული კულტურული ნიშნები იკვეთება – ქართული, თურქული და გერმანული. ვიდრე ბერგნოიშტადტში მცხოვრებ თურქეთელ ქართველებზე ვისაუბრებთ, ვფიქრობთ, საჭიროა მოკლე ისტორიული ექსკურსი – სამი კულტურის ქვეყნის გზაჯვარედინზე.

მოგზაურობა წარსულში: 1. მუჰაჯირები ჰაირიეში

მუჰაჯირობა მეტად რთული მოვლენა იყო. რუსეთ-თურქეთის ომის დროს 1877-78 წლებში, ბერლინის ტრაქტატის შედეგად, რუსეთის საქართველოს მფლობელობაში გადავიდა აჭარა, ქობულეთი, შავშეთი, კლარჯეთი, იმერხევი, კოლა-არტაანი და ტაოს ჩრდილო ნაწილი – ოლთისი. ქართველთა ერთი ნაწილი რუსეთის მმართველობის ფარგლებში დარჩა, მეორე კი სხვადასხვა მიზეზთა გამო გახდა მუჰაჯირი თურქეთში. პიროვნების ჩამოყალიბება, განვითარება ხდება გარემო პირობებთან ადაპტაციის შედეგად. გარემო პირობები კი მუჰაჯირ ქართველებს, ახლა უკვე, ოსმალეთის სივრცეში ექმნებოდათ.

დროთა ავბედითობის მიუხედავად, უსამშობლოდ დარჩენილი მუჰაჯირი ქართველები (თუმცა მუჰაჯირს საკუთარ თავს არ უწოდებენ) მოექცნენ რა თურქეთის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სამეურნეო-კულტურულ სივრცეში, ნებისთი თუ უნებლიეთ ითვისებდნენ უცხო ტრადიციებს. მაგრამ ასიმილაციის ბუნებრივი პროცესის მიუხედავად, შეძლებისდაგვარად მაინც ახერხებდნენ ადათ-წესების, ტრადიციების შენარჩუნებას, თვითიდენტობის განცდას, რაც მათში სხვადასხვა ფორმით ვლინდებოდა.

რუსული და ოსმალური პოლიტიკის შედეგად გამოწვეული ქართული ტრაგედიის – მუჰაჯირობის გამო, უამრავი ქართველი მუსლიმი იძულებული იყო მიეტოვებინა საკუთარი სახლ-კარი და თავშესაფარი უცხო მიწაზე ეძია. ზოგმა ვერც კი მიაღწია „ნანატრ სამოთხეს“ და გზაში დაიღუპა, ზოგი შიმშილითა და დარდით მოკვდა, ხოლო ვინც გადარჩა, თურქეთის მთიან და ზღვის განაპირა ადგილებს მიაშურა. ერთ-ერთი მათგანია ინეგოლის რაიონის სოფელი ჰაირიე (მაჭახელა,

„ქურუქ მოსქოვა“ – პატარა მოსკოვი), რომელიც 1880-1888 წლებში იმამ ჰაჯი მეჰმედ ეფენდის დაუარსებია.

დაახლოებით 250-კაციან ჯგუფს მიუტოვებია ართვინთან ახლოს მდებარე ტერიტორიები, ზოგიერთის ცნობით მაჭახლის სოფლები ჩუკუნეთი, ჩხუტუნეთი, კირკიტეთი, ხინკილეთი, კირნათი და თურქეთისაკენ მიმავალ გზას დასდგომია.

როგორც სოფლის მოსახლეობა აღნიშნავს, მათ წინაპრებს სოფელი ისე მოუწყვიათ, როგორც საქართველოში. ცენტრალური ნაწილი თურქულად „orta mahalle“, ქართულად კი ხინკილაძეების უბანია. აღმოსავლეთით არის ჯამბაზოღლებისა და კირკიტაძეების უბანი. სამხრეთით მდებარეობს ზედა უბანი თურქულად „Yukarı mahalle“ ანუ სიკალეთი, ხოლო მის საპირისპირო მხარეს, დასავლეთით არის ვაკიელების უბანი, თურქულად „karşı mahalle“.

სახელწოდება „Hayriye“ მომდინარეობს სიტყვისგან „Hayır“, რაც „სიკეთეს“, „ხეირს“ ნიშნავს. სოფლის სახელწოდებასთან დაკავშირებით სხვა მოსაზრებებიც არსებობს, კერძოდ, სოფელ მადენიდან გადმოსული ქართველები იმდენად მოხიბლულან სოფლის ადგილმდებარეობითა და სილამაზით, რომ განცვიფრებულებს წარმოუთქვამთ: „Hayırdır inşallah“ (ღმერთმა ქნას ხეირის/სიკეთის მომტანი იყოს). სხვა მოსაზრებით კი სოფლისათვის სახელი ჩერქეზებს დაურქმევიათ. ჰაირიელები თავიანთ სოფელს „მაჭახელას“ ეძახიან, რადგანაც მათი წინაპრები მაჭახლის სოფლებიდან არიან.

სოფელს მეტსახელიც გააჩნია – „küçük Moskova“ ანუ „პატარა მოსკოვი“, რომელიც მეზობელი ქართული სოფლების მოსახლეობამ შეარქვა. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ სახელწოდებას თავად ჰაირიელები არ იყენებენ.

ბუნებრივია, არსებობს მიზეზი ამ სახელწოდების არსებობის და იგი უკავშირდება სოფლის თანამედროვე ყოფას. მას შემდეგ, რაც ჰაირიელები მე-20 საუკუნის 60-70-იან წლებში სამუშაოდ გერმანიის სხვადასხვა ქალაქში წავიდნენ, ევროპულ გამოცდილებას ეზიარნენ. გერმანიაში მიღებულ ცოდნას სოფლის კეთილდღეობას ახმარდნენ. გარდა ამისა, ევროპულმა კულტურამ მათზე გარკვეული ზეგავლენა მოახდინა, რაც პრაქტიკულ გამოხატულებას სოფელში ჰპოვებდა. ჰაირიე გამდიდრდა და ინეგოლის ყველაზე შეძლებულ და წარმატებული ინფრასტრუქტურის მქონე სოფლად გადაიქცა. ევროპულმა შეხედულებებმა, თანამედროვე და არა რელიგიური დოგმებით ყოფა-ცხოვრებამ, სოფელში სიახლეების შემოტანამ, ისინი სხვათა თვალში „კომუნისტებად“ და „გედერეცხილებად“ აქცია, ხოლო „პატარა მოსკოვი“ კი მატერიალური კეთილდღეობის გამომნატველი მეტსახელი გახდა.

მოგზაურობა წარსულში:

2. მუჰაჯირები გერმანიაში/ბერგნოიშტადტი

„ეთნიკური კუთვნილების საკითხი გერმანიაში მცხოვრებ თურქებში, უნდა განვიხილოთ, სოციალურ, პოლიტიკურ, ისტორიულ, ნაციონალურ, ტრანსნაციონალურ და გლობალურ კონტექსტში, რადგანაც ეს ყოველივე დიდ როლს თამაშობს მრავალფეროვანი ინდივიდუალური იდენტობის ჩამოყალიბების პროცესში“. ვერნერ შიფაუერი

იმის გამო, რომ თურქეთში 60-იან წლებში მაღალი იყო უმუშევრობის დონე, ხოლო ევროპას იაფი მუშახელი ესაჭიროებოდა, თურქეთმა მუშახელის გაგზავნასთან დაკავშირებით, ევროპასთან გააფორმა ხელშეკრულება. ევროპის ქვეყნებს შორის, ყველაზე დიდი უპირატესობით გერმანია სარგებლობდა. 1974 წლამდე, თურქეთიდან მიახლოებით მილიონმა ადამიანმა გადალახა გერმანიის საზღვარი იმ იმედით, რომ სწრაფად გამდიდრდებოდა. მათთვის ევროპა მიმზიდველი იყო ცხოვრების მაღალი დონითა და სტანდარტებით. მიგრანტების უმრავლესობას სოფლის მოსახლეობა წარმოადგენდა, რომელთაც მხოლოდ დაწყებითი სკოლის დიპლომი გააჩნდათ, რაც ბუნებრივია, გერმანიაში სოლიდური სამსახურის მისაღებად საკმარისი არ იყო. მათ მუშაობა ლითონის გადამამუშავებელ ქარხნებში დაბალ თანამდებობებზე დაიწყეს. თუმცა დროთა განმავლობაში დასაქმდნენ მაღაზიებში, ტექნიკისა და საკვები პროდუქტების წარმოების სექტორებში.

1973 წელს საწვავის კრიზისის მუშახელის მიგრაციის შეჩერება მოჰყვა (Anwerbestopp für Ausländer) და დააჩქარა გერმანიის სახელმწიფოს მხრიდან ემიგრანტებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების მიღება, რაც გამოწვეული იყო შემდეგი ფაქტორით: მიგრანტებმა (ამ შემთხვევაში თურქებმა) ნელ-ნელა დაიწყეს ოჯახის წევრების ჩამოყვანა. ბუნებრივია, გაიზარდა მათი რაოდენობა, რაც 70-იანი წლები-სათვის თურქეთში დაბრუნებულთა რიცხვს საკმაოდ აღემატებოდა. „უცხო ელემენტების“ ზრდა პრობლემებს უქმნიდა გერმანიას. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ იაფი მუშახელის მიგრაციის შეჩერებამ რეალურად მხოლოდ ჩამომსვლელ მიგრანტებს შეუქმნა ბარიერი, მაგრამ გააუმჯობესა გერმანიაში მცხოვრებ თურქთა მდგომარეობა. 80-იან წლებში გერმანიის ფედერაციულმა რესპუბლიკამ მიგრანტების ოჯახის წევრების ჩამოყვანასთან დაკავშირებით მიიღო სანქცია, რომელიც მეუღლისა და ბავშვის ჩამოსვლაზე აწესებდა შეზღუდვას, ასევე ამცირებდა ბავშვების ასაკს 16 წლამდე. 1983 წელს კოლის მთავრობამ მიიღო „სამშობლოში ნებაყოფლობით დაბრუნების აქტი, რომელიც მიგრანტებს სამშობლოში დასაბრუნებლად სთავაზობდა ე. წ. ფინან-

სურ წახალისებას (Starthilfe). აღნიშნული აქტი ითვალისწინებდა 10 500 მარკას ერთ სულ მოზრდილსა და 1. 500 მარკას ერთ სულ ბავშვზე. ამ წახალისებით 1983 წელს სამშობლოში (თურქეთში) დაბრუნდა 100 388 თურქი“ [ბოზქურთი 2009: 33]. თუმცა უმრავლესობისათვის ეს ფინანსური წახალისება და სამშობლოში დაბრუნება საკმაოდ წარუმატებელი აღმოჩნდა, რადგანაც თურქეთში ფულის დაბანდება ისინი გააკოტრა, რასაც უმუშევრობის პრობლემაც დაერთო. ყოველივე ამან დიდი გავლენა იქონია გერმანიაში დარჩენილ თურქებზე და შეაჩერა მათი უკან დაბრუნების პროცესი. ამ პერიოდში თურქეთში სოციალურ-პოლიტიკური სიტუაცია საკმაოდ დაიძაბა, 1980 წელს მოხდა სამხედრო გადატრიალება, რასაც 80-იან წლებში ქურთების გამოსვლებიც დაერთო, ქვეყანაში ქაოსი სუფევდა, რაც დიდ გავლენას ახდენდა ახალგაზრდებზე. ყოველივე ამან კი გერმანიაში მცხოვრებ თურქებს გადააფიქრებინა სამშობლოში დაბრუნება.

თურქების გერმანიაში გადინება 80-იან წლებშიც მიმდინარეობდა. „ბავშვების, მეუღლეების, თავშესაფრის მაძიებელთა, სტუდენტთა და ასევე უკვე გერმანიაში დაბადებულთა რიცხვმა 2005 წელს 2. 6 მილიონს მიაღწია, თუმცა ვარაუდობენ, რომ 2030 წლისათვის მათი რაოდენობა სამ მილიონს გადააჭარბებს“ [ბოზქურთი 2009: 33]. ბუნებრივია, მასპინძელი ქვეყანა მიგრანტთა ასეთ ზრდას არ ელოდა, რადგანაც თავიდანვე მათ მხოლოდ დროებით უცხოელ მუშახელად (Gastarbeiter) მიიჩნევდა, რომლებიც გარკვეული დროის შემდეგ სამშობლოში უნდა დაბრუნებულიყვნენ, მაგრამ გერმანიის მთავრობა „შეცდა“ მათი სურვილი იყო მაქსიმალურად „იაფად გამოსულიყვნენ“ თურქები თანხმდებოდნენ ისეთ სამუშაოებს, რაც რიგითი გერმანელისათვის მიუღებელი იყო, როგორც სოციალური ისე ფინანსური თვალსაზრისით. ბუნებრივია, ასეთი „უპრეტენზიო“ მუშახელი დასაწყისში საკმაოდ მიმზიდველად მიიჩნიეს, მაგრამ „ვერ გათვალეს“, რომ წლების შემდეგ ისინი სამშობლოში აღარ დაბრუნდებოდნენ, მათი რიცხვი გაიზრდებოდა, რასაც ხელს შეუწყობდა შობადობა-გამრავლების ტემპები და ევროპაში ცხოვრების უპირატესობა.

ჰაირიელების გერმანიაში გადინება მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან იწყება და პროფესიით არქიტექტორ აჰმედ ოზკან-მელაშვილის¹ სახელს უკავშირდება. იგი ადგილობრივ მასწავლებელ ფაიკ ერთანთან ერთად სოფლის ფეხზე დაყენებას ცდილობდა.

1 თურქეთში მოღვაწე ქართველი, რომელიც ქართული კულტურის პოპულარიზაციას ემსახურებოდა. იგი 1980 წლის 5 ივლისს მოკლეს ქალაქ ბურსაში.

იმის გამო, რომ ჰაირიეს მოსახლეობას ფინანსურად უჭირდა, აჰმედ მელაშვილმა ჰაირიეში შექმნა მთავრობის მიერ ინიცირებული² „სოფლის განვითარების კოოპერატივი“. სწორედ ამ კოოპერატივის მეშვეობით უამრავი ჰაირიელი მამაკაცი გერმანიაში გაიგზავნა სამუშაოდ. თუმცა ამ გადინებამ სოფელი დააცარიელა.

ჰაირიელები 60-იანი წლებიდან გერმანიაში, ქალაქ გუმერსბახსა (მასზე დაქვემდებარებულ დაბებში: დერშლაგი, აჰფელბაუმი, ბორხენი) და ბერგნოიშტადტში ცხოვრობენ (ზოგადად თურქეთელი ქართველები თავმოყრილნი არიან შემდეგ ქალაქებში: ჰაიდელბერგი, ჰალე, ეპელჰაიმი და სხვ.). ბერგნოიშტადტი მდებარეობს კელნის აღმოსავლეთით 50 კილომეტრში, ჩრდილოეთ რაინის ვესტფალიაში (nordrhein-westfälischen) გუმერსბახის ახლოს და ეკუთვნის ბერგის რეგიონს.

ბერგნოიშტადტი სოფელ ჰაირიეს მოგვაგონებს. ორივესათვის დამახასიათებელია ტყე, ლამაზი ბუნებითა და სუფთა სასმელი წყლით. როდესაც ქართველი მუჰაჯირები თურქეთში გადასახლდნენ, ისეთ ადგილებზე დასახლდნენ, რომელიც მათ საქართველოს გაახსენებდა რელიეფური თუ ბუნებრივი რესურსების თვალსაზრისით, სწორედ ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ ჰაირიელმა ქართველებმა გერმანიაში სწორედ ბერგნოიშტადტი აირჩიეს.

აღნიშნულ ქალაქში, თავად ჰაირიელების გადმოცემით, 500-600-მდე ჰაირიელი ცხოვრობს. ბუნებრივია მათი რიცხვი 60-იანი წლებიდან ნელ-ნელა იზრდებოდა. 1996 წელს კი გაჩნდა იდეა, დაეარსებინათ “Hayriye köy yardımlaşma derneği” (სოფელ ჰაირიეს დახმარების საზოგადოება/ფონდი). საზოგადოების გახსნამდე ბერგნოიშტადტელი ჰაირიელები, სოფლისათვის დახმარების აღმოჩენის მიზნით, თანხის შესაგროვებლად კარდაკარ დადიოდნენ. იმ დროისათვის ბერგნოიშტადტში დაახლოებით 250-300 ჰაირიელი ცხოვრობდა. მამაკაცთა უმრავლესობა მანქანის ნაწილების დამამზადებელ ქარხნებში მუშაობდა (ჰაირიელები თურქეთში სოფლის მეურნეობითა და ხე-ტყის დამუშავებით იყვნენ დაკავებულნი და, ბუნებრივია, ეს საქმიანობა მათ გერმანიაში ვეღარ გამოადგებოდათ).

2005 წელს ბერგნოიშტადტში დაარსეს საზოგადოება “Kafkas Club” („კავკასიური კლუბი“),³ რომლის მიზანს წარმოადგენდა, ჰა-

2 ინიციატივა ეხებოდა თურქეთში სოფლის განვითარების საკითხს. 1964 წელს შეიქმნა თურქეთის სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. ამ უკანასკნელმა შეიმუშავა სამუშაო გეგმა, რომლის თანახმადაც, თურქი მიგრანტების მიერ გამოყენებული თანხებით უნდა მომხდარიყო სოფლების ინფრასტრუქტურის განვითარება. სწორედ ამ ინიციატივამ წაახალისა ღარიბი სოფლების მოსახლეობა, შეექმნათ „სოფლის განვითარების კოოპერატივი“.

3 აღნიშნული საზოგადოება კელნში განთავსებულ თურქეთის საკონსულოს ექვემდებარება. ბერგნოიშტადტში თურქეთიდან ჩამოსულთა მიერ დაარსებული

ირიელი ქართველებისა და ბერგნოიშტადტში მცხოვრები კავკასი-
ელების, კერძოდ, აფხაზებისა და ჩერქეზების თავმოყრა. აღნიშნულ
საზოგადოებაში წელიწადში რამდენჯერმე ეწყობა ჰაირიეს დღეები.
იკრიბებიან, „გურჯულ“ კერძებს ამზადებენ, ერთობიან, უკრავენ
აკორდეონზე. ამ ღონისძიების მიზანი ერთად ყოფნაა, რადგანაც
მიიჩნევენ, რომ გერმანულმა ცივმა გარემომ, საკუთარ ნაჭუჭში ჩა-
კეტვის პერსპექტივამ, შესაძლოა, 10 წელიწადში ჰაირიელები ერთ-
მანეთისათვის უცხო გახადოს.

საადეთინ გუნთეჩინი, „კავკასიური კლუბის“ ხელმძღვანელი (საუბ-
რობს ქართულად): „სოფელ ჰაირიეს დახმარების საზოგადოება“ ძალიან
მნიშვნელოვანია ბერგნოიშტადტში. ჩვენ ვაგროვებთ ფარას (ფულის)
ყოველ თვე და ვგზავნით ჰაირიეში მეჩეთისა და საფლავებისათვის,
ვეხმარებით ფუხარ (ღარიბ) ხალხს. ეხლა გვაქვს 30 000 ევრო. „კავკა-
სიური კლუბი“ ჩვენთვის აილეა (ოჯახია), ვაწყობთ ჰაირიეს დღეებს,
ვუკრავთ გურჯულ ხალხურ მუსიკებს, ვცეკვავთ „კოლსამას“, „განდა-
განას“. ჩვენი ქალები ამზადებენ გურჯულ კერძებს. Biz mutluyuz (ჩვენ
ბედნიერები ვართ) ზოგჯერ ჩერქეზები და აბაზები(აფხაზები) მოდიან
და კარგ დროს ვატარებთ“.

სამი თაობის ბერგნოიშტადტელი

პირველი თაობის ბერგნოიშტადტელების გერმანიაში ჩასვლის
მიზანი იყო ფულის დაგროვება და ჰაირიეში დაბრუნება. იმის გამო,
რომ გერმანია მხოლოდ დროებით საცხოვრებელს წარმოადგენდა,
მათ არც კი უფიქრიათ, ენა შეესწავლათ. ისინი მხოლოდ მუშაობასა
და თანხის დაგროვებაზე იყვნენ ორიენტირებულები. ბევრ მათგანს
კელნიც კი (ბერგნოიშტადტიდან 15 წუთის სავალ გზაზეა) არ ჰქონდა
ნანახი. თანხებს ოჯახში აგზავნიდნენ და ზედმეტად არ ხარჯავდნენ.
მათთვის უცხო იყო მოგზაურობა, გართობა. თუმცა წლების გასვლის
შემდეგ სინანულით აღნიშნავენ, რომ სცოდნოდათ გერმანიაში დიდ-
ხანს დარჩებოდნენ, თანხებს არა თურქეთში, არამედ გერმანიაში და-
აბანდებდნენ და ისიამოვნებდნენ ცხოვრებით.

პირველი თაობის ბერგნოიშტადტელებისათვის სახლი თურქეთ-
შია, ყველა მათგანი უკვე პენსიონერია, ზამთარს გერმანიაში, ზაფ-
ხულს კი ინეგოლში ანდა ჰაირიეში ატარებს. მათთვის გერმანია უკვე
წარსულია და იქ ჩასვლის მიზეზი მხოლოდ შვილები და შვილიშვი-
ლები არიან. წლების მიუხედავად, მაინც ვერ შეეთვისნენ გერმანიას.
ეს უკანასკნელი უცხო და ცივ სამყაროდ დარჩა მათ ცნობიერებაში.
პირველი თაობის ბერგნოიშტადტელებს კარგად ახსოვთ წარსული,

მიახლოებით 10 საზოგადოებაა.

საიდან და რა მიზეზით წამოვიდნენ მათი წინაპრები საქართველოდან თურქეთში, ქართული გვარები (კირკიტაძე, ხინკილაძე, ძველიშვილი, ქოქოლაძე და სხვ.), ენა (ბევრი მათგანი კარგად საუბრობს ქართულად), ინახავენ კულტურას, შეძლებისდაგვარად იცავენ ქართულ ტრადიციებს, შვილიშვილებს ქართულს ასწავლიან.

მელექ ბაშთურქი/ქაიაჯა. 66 წლის ქალბატონი (საუბრობს ქართულად): „ამ ყველს თორბაში (ტომარა) ჩავწურავთ, მემრე მარილს დავაყრით, რომ კარქა გეიწურვის, მემრე გულაში ჩავყრით. გულას ვეტყვით იმას, ჩავტკეპნით, მარილს დავაყრთ პირზე, ჰირ არ წახდება. დედები (წინაპრები) ადრე აკეთებდნენ იაილაში (იალალი) მივიდოდნენ ისინი, იაილები გვაქვს ჩვენ, ახლა ვინმე აღარ მივა, არც აკეთებენ, გაზაფხულს ღმერთის ემრით (სურვილით), თორბაში უნდა გავაკეთო იქ უნდა ჩავწურო. მე დაჩვეული ვარ თეელი უნდა მქონდეს, ჭამაზე ძალიან დუშქუნი (ჭამის მოყვარული) არ ვარ, ამა ასე უნდა მქონდეს უნდა მომყვებს ხელში. ახლა havaalan gelirken tereyağ falan atırıyordurlar (აეროპორტში კარაქს და მსგავს პროდუქტს აყრევენებენ). იმის წინ ვერ გავაკეთებინე, თვარა თერეიას ბევრ წამევილებდი. ახლა ფაფას გევეკეთებ, ვინცხა მოვა შეჭამს. ფაფასთვინ წყალ აადულებ, მარილი, მერე პაწაი იალს (კარაქი) ჩავასხამ წვევია, კორკოტი არ გახდება შიგ, წყალით იშთე მარილი, ღომიც იმფრათა, ღომს ასე ჭადის ფქვილი პაწას პურ ფქვილს გუშურევდა ჩემი დედამთილი, იმას ასე ლუკმა ლუკმა თეფშზე დავაწყობდით ან ყველ მოვაყრიდით, ზეიდან იალს მოვასხმდით, ისიც ძალუან ლამაზია. ვინცხა ახლა ჩემსავით იაშლია (მოხუცია)ის აკეთებს, გენჯები (ახალგაზრდები) არ იჯებიან. მე კირკიტაძეებიდან ვართ. ჩემს დედეს ოსმანოლლის ეტყვიან ფელევანოლლი მეჰმეთი, ოსმანას ბიჭია ჩემი დედე. ფელევანოლლი ოსმანას. ჩემს ანნეს (დედა) ძველიშვილს ეტყოდნენ. ბევრი ხანია მოვედით აქ, ჩემ კაცმა 28 იაშინდა (ასაკში) მოვიდა აქ. ახალი მოსული იყო ასკერიდან, აქაურობა დერშლაგია, ენ წინ ზეით ვიჯექით, 25 სენე აპფელს ვიჯექი, ჩემ კაცი იქიდან აქ ჩამობარგვამდინ მოკდა, სახლიდან გარიგდა. წინ აქ ძალიან ზორად (მიჭირდა) ვიყავი, ენა არ ვიცოდით, რამე არ ვიცოდით გზა-კვალი არ ვიცოდით, ამა ახლა თეელი ვიცით, აღმანჯა პაწაი ვიცე, შიერი არ დავრჩები, ავადმყოფობას აგვაგნებინებ დოქტორს, ო ქადარ. მივალთ მოვალთ, ჰასრეთლერი ვართ. (არ ვდარდობთ) ჩემმა დიდ ბიჭმა დიდ გოგომ იცის, თორუნებმა იციან გურჯული, ამა ვერ ლაპარაკობენ. კოლსამა, განდაგანა თეელი იციან. გედევერიეთ. გედევირეცხა, ჩვენი გურჯული თურქჩესი ერთად შეერია. პაწუანებმა თურქჩეც არ იციან, თლად აღმანჯას იჯებიან. გურჯისტანიდან ხისიმები (ნათესავები) მოსულან ჩვენი, მაჭახელიდან მე იქ არ ვიყავ, ტელეფო-

ნით დევემშვიდე, ჩემ კაცმა გურჯული იცოდა ამა თლად ჩვენსავე არ იცოდა, გურჯი არ იყო, ჩემი მამამთილი იუგოსლავიიდან მოსულია. იაბანჯებში გათხოვილი ვარ მე. ამა მამამთილი არ ლაპარაკობდა გურჯულად იცოდა ამა თურქჩეს ჯევაპს (პასუხს) მოგცემდა. ნინებმა თურქულაი არ იცოდნენ, თლად გურჯე, მემრე თურქჩეც დეისწავლეს, ჩვენ თურქჩეს იყო რო ჩვენ გევზარდეთ, ოქულში (სკოლა) თურქჩეში წეველით, სოფელში ბიჭებმა იცოდნენ გურჯული, ორი მყავდა იქ გოგოც, როცა ევებარგეთ ველარ დეილაპარაკეს, ეს პაწაი ბიჭი 6 წლისა წევყვანე. ყასაბაშიც სახლი მაქვს სოფელშიც ინეგოლში და ჰაირიეში დეპოს ქვეით ენ დიდი სახლი ჩემია. დიდვანები წეიდნენ ერთი ნენეი მყავს ახლა, ნენემ იცის გურჯული, ისიც თურქჩეს ლაპარაკობს გურჯუჯეში, შეერია ნენემაც, ნახვარ ნახვარი ხან ის ხან ის. ბაბაი 17 სენეა (წელია) მომიკვდა. დედეი მე 9 წლისა ვიყავი მემიკვდა, ჩემი ბაბას ბაბაი, ნენეს ბაბაი 18 იაშინდა ვიყავი მეორე ბალანა მყავდა პაწაი გამათხოვეს, 14 იაშინდა გამათხოვეს. კაცი კაი მყავდა. ჯერ სოფელში ვიყავ მემრე ინეგოლს ჩამევიბარგე. ნეტა არ წამოვსულიყავით, თელი ბალან ბულანა იქ მეყოლებოდა. სიფუხრე (სიღარიბე)იყო, რამე არ მქონდა, ჰიჩ რამე არ მქონდა, არც სახლი მქონდა, ამა *çalışmayı seviyordum*, (მუშაობა მიყვარდა. ბევრი საქმე მიყვარდა მოწყვეტილი საქმე მიყვარდა. ძველობაში ყანა ბალჩას ვიჯებოდით, ვარგვიდით, ჩემი კაცი ჩობანი (მწყემსი) იყო საქონელს აძოვებდა, წელიწადში პურს მეიკრეფდა იმას ვჭამდით გაყვიდებდით, ამა *fakirlikten dert almadık* (სიღარიბის გამო არ ვდარდობდით) ძალიან კარგად *geçiniyorduk* (გაგვყავდა ცხოვრება). ღმერთმა თუ ჩამეგიყარა იქნება, ღმერთმა გადმოგვხედა სხვა ვინმემ არა. ერთი ჩემი კაცის ძმა იყო ის გვეხმარებოდა *allah razı olsun* (ღმერთმა დალოცოს). სხვა მამათილ ერთი ღორი ეკლო კალოზე, ამა ჰიჩ არაფერი არ მოგვცა, ერთი კრავი, ცხვარი ერთიც თიკანი. *Allah verdi bana* (ღმერთმა მომცა). ჩემ ბაბამ ერთი ხბო მომცა ისიც ფუხარა იყო. ჩეიზიც (მზითვეი) არ მომცა ბაბამ მამამთილმა გიმიკეთა. ფარა აართვა შეჭამა რაჰმეთლი (ცხონებული) ბაბამ. ახლა თელი მაქ, ამა შვილები აირი აირი მყავს მენატრებიან, მარტო თლა ყოლაი არალი კაი. ზამთარში აქ ვარ, ახლა მეექვსე თვეში წეველი ახლა მოველი იშთე, ექვს თვეს დავდექ თურქიეში, ზამთარში აქ მოვალ. ზაფხულში იქაურობა მინდა, ინეგოლში ძალიან ვერ ვდგები, სოფელი მიყვარს იქ გაზრდილი ვარ სოფელში დიდი სახლი მაქვს. სიარულში, თემიზობაში (დასუფთავება) ვილლები ძალუან. ნენეიც იქაა 87 იაშინდაა. ჩვენ მაჭახელი ვართ. ახლა ჩვენ ტელევიზიონში გურჯუჯეს ვუდინგებ მე გურჯულას ვხდომილობ, იმ ორს ვერ ვხდომილობ ისინი ძალუან წმინდა ლაპარაკობენ. ახლა დღეს ვუდინგებ, ბიჭმა მითხრა ეი ნენეო თქვენებმა

გემევიდნენო. 2008 სენეში (წელს) ბევრი გურჯი დეილუპა, ეს ჰარბი (ომი) ზალუან გვეტკინა. ორივე გელინი (რძალი) ერთ დღეს მოვიყვანე, ისინიც გურჯები არიან ამა, გურჯული არ იციან. ყასაბაში (ქალაქი) რომ ჩევიბარგე პაწაი გელინი 6 წლისა თვალი დავაჭირე ამას. ამა იმათ არ ვუთხარი ჰიჩ. იქნებ გულში სხვა რაცხა გუშარებენ ჰიჩ არ მითქვამს დასახლებამდე. მერე ბიჭს ვეუბნებოდი საცხა გინდა იქ იარე, ლამაზი ბიჭები მყავდა, ამა თქვენ გურჯებიდან უნდა დაგასახლოთ მეთქი. ორივე გელინი გურჯი სულალეა (გვარისაა). მერე რომ გეიზარდნენ მივედი კალოზე იარებოდა კალოს გვიდა. სახლები ასე გვაქვს ყასაბაზე, ანნეო ეს სევილიაო, ხო მეთქი, ეს გოგო არ გააქცივოო, ყისმეთი (ბედი) ყოფილა, მევიყვანე. წავალ მიმილაგებს, იმფრად გუუწყენტია დოლაბები, რომ ენა ჩიგივარდება. აქედან წაღებული ჩამაშირი, მე ვახთი (დრო) არ მაქვს, წელი მტკივა, შუუწყევია, დოლაბები (კარადა) ანათებს. ყასაბაზეც მიმილაგებს. 4 შვილი მყავს უმცროსი 12 წლის მერე მეყოლა, ბადიშები ამაზე 4 წლით დიდი მყავს. უმცროსი ფილიზი აქ დემებადა. ალმანი ევ საჰიბი (სახლის მეპატრონე) მყავდა ჩემევიდოდა, რაფერ ლამაზი გოგო გყავსო, მეტყოდა. ის ძველი ევ საჰიბი, ყოველდღე ჩასახუტებლად ჩამევიდოდა. მკითხავდნენ ეს ალმანიიდან იყო თუ თურქიდან იაშლები, იმფრად ლამაზი თვალები და თეთრი იყო. ვიცინებდით. 66 აგათავე. ეს რომ მეყოლა 36 იაშინდა ვიყავი. უფრო დიდი ვარ. ბაბაი ძალიან სერთი (მკაცრი) იყო, თლად შეგვეშინდებოდა ბაბის. წინ წინ გარედან მოყვანა არ იყო, ბაბაიც და ნენეც გურჯები იყვნენ. გოგოების კარში მიცემა არ იყო, ამა მემრე მემრე ნელ ნელა შემოვიდა. ახლანდელი გოგოები ძალიან ჭკვიანები კაცთან მიდიან. დაწავლული ჩვენ პაწაი გევეთხოვეთ, მულისც ერთად ვიყავით. ერთ სახლში ვიყავით. დედამთილიც და მამამთილიც სერთი (მკაცრი) მყავდა. რაცხას მეტყოდნენ ვიჯებოდი ვსაქმობდი. პაწაი გელინი გავხდი საქმე ვიცოდი. ახლა გოგოები არ ერთხოვებიან მესლედი (პროფესია) უნდა ქნან“ (ენდოგამია ინეგოლის ქართულ სოფლებში დღესაც შეინიშნება და ბევრისთვის აუცილებელ პირობად რჩება).

„მაშინ, როცა პირველი თაობა უკან, სამშობლოში დაბრუნებაზე ოცნებობს, მეორე თაობა იბრძვის მოერგოს იმ ადგილს, სადაც დაიბადა“ [დუთ-ბალერსტადი 2010: 58]. თუ პირველ თაობას კარგად ახსოვს წარსული, წინაპრები, მეორე თაობის წარმომადგენლები მშობლების მეშვეობით იხსენებენ წინაპრებს. თავად ჰაირიელთა საზოგადოებაში ბევრმა არ იცის, ვინ იყო აჰმედ ოზკან-მელაშვილი (მიუხედავად იმისა, რომ მისი სურათი „კავკასიური კლუბის“ კედელზეა ჩამოკიდებული).

ჯასიმ და ფილიზ ილდიზები (ჯასიმი დაიბადა თურქეთში, 35 წლისაა, მისი მეუღლე ფილიზი კი გერმანიაში დაიბადა და 33 წლი-

საა) ჯასიმი (საუბრობს თურქულ და ქართულ ენაზე): „მე ჰაირიედან ვარ, გურჯი ვარ. ინეგოლში ძალუან ბევრი გურჯი სოფელია. შენ იცი (ილიმება) მახსოვს ჩემი მშობლები რას მეუბნებოდნენ დედებზე (წინაპრებზე). გურჯული სოიადი (გვარი) მალაყმაძია, ანნეს (დედის) გურჯული სოიადი არ მახსოვს. ბირ დაქიქა (ერთი წუთით) ვურეკავ ... (ჯასიმი ურეკავს თავის 67 წლის დედას, რომელიც ინეგოლში ცხოვრობს) ანნეს გვარი გოგლიძია. ეხლა ჰირ (ალარ) დამავიწყდება. ჩემი ბაბა (მამა) მასწავლიდა გურჯულ ცეკვებს. (აგრძელებს საუბარს თურქულად) ჩემს ბავშობაში ყველა ქორწილში გურჯული ცეკვები იყო, განდაგანა, კოლსამა... ორი ბიჭი მყავს, ჩემგან განსხვავებით ისინი ხშირად არ დადიან ქორწილში. მხოლოდ ზაფხულობით, როცა არდადეგებზე ჩადიან ინეგოლში. ამიტომ ვცდილობ მათ აქ ვასწავლო ცეკვები. ჩვენი ახალგაზრდები იკრიბებიან კვირაში ერთხელ სათვისტომოში და მათ ცეკვებს ვასწავლი. ეს მნიშვნელოვანია, რათა არ დაივიწყონ წინაპართა ტრადიციები.“

ფილიზ ილდიზი (საუბრობს ქართულ და თურქულ ენაზე): „ჩემი მეუღლისგან განსხვავებით, მე გერმანიაში დავიბადე და გერმანულიც კარგად ვიცი. მეც გურჯი ვარ. ზოგჯერ გურჯულ არხებს ვუყურებ, მაგრამ ძალიან სწრაფად საუბრობენ და ზოგჯერ ვიჭერ სიტყვებს და კმაყოფილი ვარ (ილიმება) ჩემი გურჯული სოიადი (გვარი) თავდგირიძია. ჩვენ გვინდა, რომ ბავშვებმა გურჯული იცოდნენ და ვცდილობთ, რაც ვიცი, ვასწავლოთ. როცა ჩვენი მშობლები აქ არიან, ისინი ასწავლიან.“

მეორე თაობის ბერგნოიშტადტელები ორ ნაწილად შეიძლება გაიყოს – გერმანიაში დაბადებულები და მცირეწლოვან ასაკში გერმანიაში ჩამოსულები. ისინი აკრიტიკებენ მშობლებს, რომელთა მიზანი ფულის დაგროვება იყო და ვერ შეიგრძნეს ცხოვრება. მათი აზრით, მხოლოდ შვილებისა და ოჯახისათვის ცხოვრება დიდი შეცდომაა, რადგანაც აღამიანმა თავისი ცხოვრება მაქსიმალურად უნდა გამოიყენოს და შეიგრძნოს. სწორედ ამ შეხედულებაში იგრძნობა უკვე განსხვავება ძველ და ახალ თაობას შორის. მეორე თაობის ახალგაზრდები ცდილობენ, იმოგზაურონ, იცხოვრონ არა მხოლოდ ოჯახისა და მუშაობისათვის, არამედ სიამოვნებისათვის, ცხოვრების თვალსაწიერის გაფართოების მიზნით.

მეორე თაობის ბერგნოიშტადტელი ჰაირიელები თვითდამკვიდრებას გერმანიაში ცდილობენ. მშობლების თაობისაგან განსხვავებით, თავისუფლად საუბრობენ გერმანულ ენაზე, ალღო აუღეს ევროპული ცხოვრების წესს, ზოგიერთი მათგანი თურქეთში ალარც კი ჩადის. უმრავლესობა გერმანიის მოქალაქეა, თუმცა არიან ისეთებიც, რომ-

ლებიც განგებ არ იღებენ გერმანიის მოქალაქეობას და თურქეთის პასპორტს ატარებენ. პასპორტი ზოგადად ასოცირდება პიროვნების დაბადების ადგილსა და მის მოქალაქეობასთან, თუმცა მას ემოციური დატვირთვაც გააჩნია, ის პიროვნებას თითქოს წარსულთან აკავშირებს. აღსანიშნავია, რომ თითქმის ყველა მიგრანტი, ძველ პასპორტზე უარის თქმის დროს, განიცდის წარსულთან გამოთხოვების სევდას. საინტერესოა, რომ ეს უსიამოვნო განცდა, საკუთარი „მეს“ უარყოფასთან ასოცირდება. ზოგიერთი ბერგნოიშტადტელი ჰაირიელისათვის თურქეთის პასპორტზე უარის თქმა წინაპრებთან სულიერი კავშირის გაწყვეტას გულისხმობს. შეიძლება ითქვას, რომ თურქეთის მოქალაქეობა და თურქეთში მცხოვრები მშობლები, მათთვის ის უკანასკნელი ხიდია, რომელიც წარსულთან აკავშირებთ. მეორე კულტურის ქვეყანა ანუ თურქეთი თითქოს დამაკავშირებელი რგოლია, წარსულსა და აწმყოს შორის, რომლის ამოვარდნით პირველი კულტურის ქვეყანასთან ანუ „გურჯისტანთან“ კავშირი იკარგება. თურქეთში მათი დაბრუნების მიზეზი მშობლები არიან, მაგრამ მათი გარდაცვალების შემდეგ, შესაძლოა, დაბრუნების მიზეზიც დაიკარგოს. „პირველი თაობისათვის მშობლების გარდაცვალებით იკარგება სამშობლოში დაბრუნების აუცილებლობა... მეორე თაობისათვის კი მშობლების დაღუპვა იწვევს როგორც ფესვების, ისე უკან დასაბრუნებელი გზის დაკარგვას“ [დუთ-ბალერსტადი 2010: 58].

გერმანიაში დაბადებული მესამე თაობის ბერგნოიშტადტელები ოჯახში გერმანულ ენაზე საუბრობენ, იციან, რომ თურქეთიდან არიან, წარმოშობით კი – „გურჯები“. ზოგიერთს მშობლები სახლში გერმანულ ენაზე საუბარს უკრძალავენ, რადგანაც ხედავენ თურქული ენის დავიწყების საშიშროებას. აგრეთვე ასწავლიან ქართულ სიტყვებს, ცეკვებს, რათა არ დაივიწყონ შორეული წარსული.

სახლის ილუზიური განცდა თურქეთი/გერმანია

„სახლი გამოხატავს არა მხოლოდ იდენტობის დაცულ პირად სივრცეს, არამედ ხაზს უსვამს ერთობლივ წარმოსახვათა წყობას, რომელიც გამოგვყოფს ჩვენ სხვა ყველასაგან, რომელთაც გააჩნიათ საკუთარი მენტალობა, საზღვრები, პოლიტიკური თუ სოციალური სისტემა, სივრცის აღქმა“. ესინ ბოზქურთი

მე-19 საუკუნის 80-იან წლებში, როდესაც მუჰაჯირი ქართველები თურქეთში გადასახლდნენ, უპირველეს ყოვლისა, ცდილობდნენ, მოეძებნათ ისეთი ადგილები, რომელიც მათ საქართველოს მოაგონებდა, შეექმნათ სამშობლოსა და საცხოვრისის ილუზია, რადგანაც საცხოვრისი, როგორც ლ. ჩემბერი აღნიშნავდა ის „ადგილია, სადაც საგნები,

ურთიერთობები, ადამიანები, ფანტაზია და ფაქტები დომინირებს“ [ჩემბერი 2001: 161].

უცხო მიწაზე დასახლების შემდეგ იწყებდნენ სახლების მშენებლობას. სახლი ყოველი ადამიანის ცხოვრებაში შიდა სივრცის განწყობას ქმნის, რომლითაც პიროვნება ახდენს საკუთარი ეთნიკური ვინაობის თვითშემეცნებას. დაიწყეს რა საკუთარი სივრცის შექმნა, საცხოვრისის სახით, უპირველესად შემოფარგლეს „შინა“ „გარეთასაგან“ საკუთარი შიდა სივრცით გააერთიანეს ორი სამყარო „სიმბოლური და რეალური“. „სახლი, როგორც რეალური, პრაქტიკული კომპლექსი და მეორე, როგორც სიმბოლურ-წარმოსახვითი ობიექტი ... ვეხებით რა სახლს, საცხოვრისს როგორც პრაქტიკულ, რეალურ კომპლექსს, ჩვენ შესაძლებლობა გვეძლევა, დავინახოთ მისი ეკონომიკური, სოციალური მხარე; გავანალიზოთ მისი როლი ცალკე ინდივიდისა და ცალკე საზოგადოების ცხოვრებაში, შესაძლებლობა გვეძლევა, ავაგოთ სოციალური და ეკონომიკური მოდელი“ [ბუხრაშვილი 2005: 111].

როდესაც მუშაჯირი ქართველები უცხო ტერიტორიაზე დასახლდნენ, ეთნიკური თვალსაზრისით შემოფარგლეს და მხოლოდ ქართველებით დასახლებულ სივრცედ განსაზღვრეს „ჩვენ“ და „სხვები“ (მუშაჯირი ქართველები კომლობით სახლდებოდნენ ერთ ტერიტორიაზე და ქმნიდნენ ერთიან სოციალურ ორგანიზმს. ინეგოლის მთელ რიგ სოფლებს დღესაც შემორჩენილი აქვთ ქართული სახელწოდებები იმ ადგილებისა, საიდანაც მუშაჯირები გადმოსახლდნენ), ხოლო სახლების აშენებით კი, უფრო ვიწროდ დაჰყვეს „შინა“ და „გარეთა“. ე.ი. გამოჰყვეს მიკროსამყარო მაკროსამყაროსაგან, როგორც ეთნიკური, ისე ვიწრო პიროვნული თვალსაზრისით.

საცხოვრისის აშენების შემდეგ აუცილებელია საკუთარი წარმომავლობის უფრო მძაფრად განცდა და სულიერი კავშირის დამყარება წარსულთან. ცარიელი სახლი ვერ შექმნის საკუთარი ვინაობის გასააზრებლად შესაბამის პირობებს, რადგან მხოლოდ შენობა ცივია და სრულად ვერ უზრუნველყოფს წარსულთან/წინაპრებთან სულიერ კოჰეზიას. უცხო მიწაზე ყოველთვის მძაფრად ხდება საკუთარი ვინაობის შემეცნება, ძიება და ჩაღრმავება წარსულში, წინაპრებთან დიალოგის აუცილებლობის განცდა. ამის საუკეთესო საშუალებას კი სწორედ საკუთარ ვინაობასთან დაკავშირებული ცალკეული ნივთების არსებობა წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ, მუშაჯირ ქართველებს ამ მიკროსამყაროში შეჰქონდათ საქართველოდან წამოღებული სამეურნეო თუ საოჯახო ყოფისათვის დამახასიათებელი ნივთები. ყოველივე ეს მათ ეთნიკური სივრცის განცდას უქმნიდა. ცარიელ შენობას აქცევდა საცხოვრისად, ავსებდა მას ეთნიკური ელემენტებით,

ქმნიდა სრული კომფორტის განცდას. პიროვნება ეხებოდა რა თითო-ეულ მათგანს, კავშირს ამყარებდა წარსულთან, იხსენებდა საკუთარ ვინაობას და უცხო მიწაზე აცალკევებდა „მეს“ და „სხვას“. ამ გამიჯვნით იგი ასევე საზღვრავდა „ჩვენებურის“ ანუ „ჩემიანს“, „ხისიმს“, „გურჯს“ და ყველასხვას.

მეორე ეტაპზე აუცილებელი იყო ამ შიდა სივრცის შენარჩუნება და გარკვეული წესების დაცვა, რაც დაკანონებული უნდა ყოფილიყო შემდგომი თაობებისათვისაც.

შენარჩუნებული ეთნიკური სივრცის სიმტკიცისათვის მნიშვნელოვანი იყო, არ მომხდარიყო ამ მიკროსამყაროში „უცხო ელემენტების“ ანუ არა „გურჯის“ შემოჭრა, რასაც, შესაძლოა, მოჰყოლოდა სხვა ეთნიკური ერთეულების ტრადიციებისა და ცხოვრების წესის გავრცელება. მუჰაჯირებს კარგად ესმოდათ, რომ ამ შემთხვევაში საფრთხე დაემუქრებოდა მათ შიდა ეთნიკურ სივრცეს, რაც გამოიწვევდა გადაჯიშებას. ამიტომაც საჭირო იყო ამ საშიშროებისაგან თავის დაცვა. თურქეთელი ქართველები მიწას უცხოზე არ ყიდდნენ, ამით თავიდან იცილებდნენ უცხო ადათობრივი წყობის გაძლიერებას, ასიმილაციას, რასაც ისედაც ხელს უწყობდა გარემო პირობები-თურქეთის პოლიტიკა.⁵

უცხოზე, არა „გურჯზე“ მიწის არმიყიდვით არ შემოიფარგლებოდა თურქეთელი ქართველების თავდაცვა. საჭირო იყო, არა მხოლოდ ტერიტორიის, არამედ გენეტიკის, ჯიშისა და ჯილაგის დაცვაც გადაჯიშებისაგან. თურქეთელი ქართველები, ეთნიკურ-ტომობრივი თვალსაზრისით ენდოგამები იყვნენ. მეცნიერებაში დადასტურებულია, რომ ქორწინება არა მხოლოდ სოციალური, არამედ ბიოლოგიური მოვლენაა. მუჰაჯირმა ქართველებმა ძალიან კარგად იცოდნენ, რომ ბიეთნიკური ქორწინების შემთხვევაში, დაირღვეოდა შიდა ქართული სივრცე და მოხდებოდა მათი ასიმილაცია, რასაც ისედაც ხელს უწყობდა უცხო მიწაზე დასახლება.

ამრიგად, სამმა მნიშვნელოვანმა კომპონენტმა: 1. საცხოვრისი, როგორც „რეალური და სიმბოლურ-წარმოსახვითი ობიექტი“, სადაც თვისობრივად ერთმანეთს ერწყმის წარსული და აწმყო, რომელიც ქმნის წარსულთან სულიერ კოჰეზიას; 2. ტერიტორიის შემოსაზღვრა და განსაზღვრა „მეთი“ და „სხვით“, „ჩემიანი“ და „უცხოთი“; 3. საკუთარი სივრცის დაცვა უცხო ელემენტების შემოჭრისაგან: მიწის უც-

4 hisim – ნიშნავს ახლო სისხლით ნათესავს, რომელსაც პაპა და ბებია საერთო ჰყავს. იხ. თურქული ენის ლექსიკონი 1998.

5 ერთ-ერთ მათგანს წარმოადგენდა სავალდებულო სამხედრო სამსახური. გარდა ამისა, თურქეთის კონსტიტუციის 66-ე მუხლის თანახმად, თურქეთის ყველა მოქალაქე თურქია.

ხოზე არმიყიდვითა და შეურეველი ქორწინებით გადამწყვეტი როლი ითამაშა თურქეთელ ქართველებში ეთნიკური თვითობის შენარჩუნების საკითხში.

„უსახლკარობა მსოფლიოს ბედისწერა ხდება“

– მარტინ ჰაიდეგერი

ინდივიდის ერთი ადგილიდან მეორეზე მუდმივი გადაადგილება, საცხოვრისისა და გარემოს რადიკალური ცვლა, ბუნებრივია, იწვევს „ადამიანის „მე“-ს, ფსიქიკის, ენისა და მოქალაქეობის განცდის სრულ გარდაქმნასა და მუტაციას“ [დუთ-ბალერსტადი 2010: 135]. მუჰაჯირმა ქართველებმა თურქეთში (ინეგოლში) ილუზიური სამშობლოსა და საცხოვრისის მეშვეობით გარკვეული დროის მანძილზე შეძლეს იდენტობის დაცვა. თუმცა მე-20 საუკუნის 60-იანი წლებიდან ჰაირიელი ქართველების უკვე მეორედ გადასახლებამ გერმანიაში – მესამე კულტურის ქვეყანაში გარკვეულწილად შეცვალა მათი იდენტობა და შეიძლება ითქვას, გაორებულიც კი გახდა. რადგანაც მათ მახსოვრობაში რადიკალურად განსხვავებული ევროპული რეალობა შეიჭრა, რაც დაუპირისპირდა აღმოსავლურ-კავკასიურ მენტალობას და გერმანიაში დაბადებულ მეორე, მესამე თაობის ჰაირიელებზე ზეგავლენა მოახდინა. მუდმივმა მიგრაციამ ისინი მომთაბარეებად აქცია და საცხოვრისის, როგორც „ჩემი ციხე-სიმაგრის“ მნიშვნელობა გააუფასურა. სახლი დროებით „კარავს“ [კარტერი 1992] დაამსგავსა, რომელიც მუდმივი საცხოვრისის განცდას არის მოკლებული. თუ ჩვენ პოლ კარტერის ამ „კარვის“ მეტაფორას, მოვარგებთ გერმანიაში მცხოვრებ თურქეთელ ქართველებს, მაშინ დავინახავთ, რომ მათში საცხოვრისის არსობრივი მნიშვნელობა აღარ არსებობს და ის დროებითმა „კარავმა“ ჩაანაცვლა.

თურქულ ენაში არის რამდენიმე სიტყვა, რომელიც სახლის მნიშვნელობას გამოხატავს, მათ შორის ყველაზე გავრცელებულია „ev“ და „yurt“ – ადგილი, სადაც ოჯახი ცხოვრობს. სამშობლოს მნიშვნელობით კი გვხვდება სიტყვები „memleket“, „vatan“, „yurt“, „anavatan“, „anayurt“ და „ülke“. ყველაზე ფართოდ გამოყენებადია „vatan“, რომელიც მომდინარეობს არაბული ენიდან და ნიშნავს დაბადების, საცხოვრებელ ადგილსა და სამშობლოს [Türkçe sözlük 2007]. მისი მსგავსი სიტყვაა „yurt“, რაც ასევე ნიშნავს დაბადებისა და საცხოვრებელ ადგილს. ასევე საკმაოდ გავრცელებული ტერმინებია „memleket“ და „ülke“, რომელიც მიუთითებს საგვარეულო ადგილს, სამშობლოს [ატალი 1999 და ფუსქულუოღლუ 2007]. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სიტყვა „ülke“-ს გააჩნია ტერიტორიული დატვირთვა და ამ თვალსაზრისით ახლოს სდგას სიტყვა „vatan“-თან, მაშინ, როცა სიტყვა „memleket“-ს

გააჩნია ძლიერი ემოციური დატვირთვა და სამშობლოსადმი მიკუთვნებას გამოხატავს [დოლანი 1995]. საინტერესოა, რომ თურქეთელი ქართველები საუბრისას წინაპრების ისტორიების გადმოცემის დროს, იყენებენ სიტყვა „memleket“-ს, ამით ქვეცნობიერად თუ ცნობიერად დღესაც მიანიშნებენ „გურჯისტანისადმი“, როგორც „მემლექეთისადმი“ გენეტიკურ/ეთნიკურ კუთვნილებას.

გერმანულში მშობლიური სახლის გამოსახატავად, იყენებენ das Haus, das Heim, das Zuhause, die Heimat, die Wohnstätte, ხშირად ხმარებადია das Heim, die Heimat. უნდა აღინიშნოს, რომ გერმანიაში (ბერგნოიშტადტში) მცხოვრებმა თურქეთელმა ქართველებმა (მეორე და მესამე თაობა) დაკარგეს ორივეს „memleket“-ისა და თუ „Heimat“-ის ემოციური განცდა და მხოლოდ ლექსიკური ფუნქციით იყენებენ. რეალურად მათთვის აღარც თურქეთი და არც გერმანიაა სამშობლო (ვგულისხმობთ ამ სიტყვის აზრობრივ-ემოციურ მხარეს) ორ გზის მუჰაჯირობამ სახლი/სამშობლო მიუწვდომელი, ილუზიური გახადა, „იგი აღარ არის იდენტობის ტაძარი და ცენტრი“ [მორლი 2000:51], მას მხოლოდ პრაქტიკული დანიშნულების ფორმა მიეცა – სახლი, რომელიც უნდა იყოს კომფორტული, აღჭურვილი საჭირო ტექნიკით, სადაც მხოლოდ იცხოვრებ. სახლის, სამშობლოს ილუზიურ განცდად შეიძლება ჩაითვალოს, ის ფაქტიც, რომ ყველა ბერგნოიშტადტელ ქართველს ინეგოლსა და ჰაირიეში აქვს სახლები, რომლებიც გერმანული ფინანსებით შეაკეთეს, გაარემონტეს ანდა თავიდან ააშენეს. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთში არავინ ცხოვრობს და არც მომავალში ვარაუდობენ სამუდამოდ დაბრუნებას, მათ კეთილმოსაწყობად მაინც არ ზოგავენ თანხებს. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში მათთვის სახლი არა მხოლოდ საცხოვრებელია, არამედ წარსულთან ასოციაციას. ისინი არემონტებენ სოფელში სახლებს, რომლებშიც არც აპირებენ ცხოვრებას, მაგრამ ეს გარკვეული იმედი და სტიმულია, იმისა, რომ ოდესმე დაბრუნდებიან, ოდესმე იცხოვრებენ. ეს არ არის გარანტირებული დაბრუნება, არამედ დაბრუნების გარანტიაა, რომელიც იმედით, იქ „ოდესმე“ ცხოვრების ილუზიითაა შთაგონებული. ზემოაღნიშნულმა მდგომარეობამ მათში გაორება წარმოშვა. გაორება არის მდგომარეობა, როცა გენეტიკურად/ფსიქიკურად სხვა ეთნოსს ეკუთვნი, ხოლო ფიზიკურად ხარ სხვაგან. ადამიანი თითქოს კარგავს ფესვებს და ორ სხვადასხვა სამყაროში ცხოვრობს – დაკარგული წარსული და აწმყო, რომელსაც ჯერ ვერ შეეთვისა. იგი იქცევა იმ ადამიანად, რომელიც არსად არ არის. პიტერ და ბრიჯიტ ბერგერები და ჰანსფრიდ კელნერი ნაშრომში „უსახლკარო გონება“ [ბერგერი... 1974] აღნიშნავენ, რომ თანამედროვე ინდივიდის მუდმივი და

მრავალჯერადი გადაადგილება ხდება მიზეზი იმისა, რომ საბოლოო ჯამში იგი არსად არ ცხოვრობს. მინა ალექსანდერი ერთ-ერთ თავის ნაშრომში, საუბრობს რა უცხო ქვეყანაში ჩასვლის შემდეგ არსებულ შოკზე, აღნიშნავს, რომ ადამიანი საკუთარ თავს უსვამს კითხვებს „სად ვარ? ვინ ვარ? და ყველაზე რთულია გასცე პასუხი კითხვას „როდის ვარ თავად მე?“ [ალექსანდერი 1996: 142] გაორება ხდება მაშინ, როცა საუკუნეთა განმავლობაში გენეტიკურ-ეთნიკურად ჩამოყალიბებული მენტალობა ეჯახება მისთვის უცნობ გარე პირობებიდან მომდინარე ტრადიციებს, რაც ხშირ შემთხვევაში ეთნიკური მენტალობისათვის, შესაძლოა, იყოს არა მხოლოდ უცხო, არამედ პრინციპულად განსხვავებული. გაორება გარკვეული გაუცხოებაა საკუთარ ეთნოსთან და ახალ გარემოსთანაც, როდესაც ჭირს განსაზღვრო, რეალურად ვინ ხარ და სად არის შენი სახლი, ვერც უკან ბრუნდები და ვერც წინ მიიწევ. თუმცა ეს მდგომარეობა, შესაძლოა, საკუთარი თვითგამორკვევის მიზეზადაც კი იქცეს.

რეშიმ დუთ-ბალერსტადი თავის ნაშრომში „პოსტკოლონიელი მოქალაქე, ინტელექტუალური მიგრანტი“, აღნიშნავს „მისთვის, როგორც ამერიკის მოქალაქისათვის, სიტყვა დაბრუნებას ორმაგი დატვირთვა გააჩნია, ყოველ ჯერზე, როცა კი ინდოეთში ვბრუნდები, მე ვამბობ „სახლში მივდივარ“, ხოლო როცა კი ინდოეთს ვტოვებ და ორიგონში მივდივარ, ვამბობ „არდადეგები დამთავრდა, ისევ სახლში ვბრუნდები“ [დუთ-ბალერსტადი 2010:131]. მსგავს პრობლემას აწყდებიან ბერგნოიშტადტში მცხოვრები თურქეთელი ქართველებიც, როდესაც ჰაირიეში მიემგზავრებიან (ძირითადად ზაფხულის პერიოდში) ამბობენ, რომ „სახლში“ მიდიან. მაგრამ როცა კი გერმანიაში დაბრუნების დროდგება, აღნიშნავენ რომ „სახლში“ ბრუნდებიან. როგორც ჩანს „სახლი“ მათთვის ჯერ კიდევ ბუნდოვანი და ცარიელია, ჯერ კიდევ უჭირთ მისი ადგილმდებარეობის განსაზღვრა და კვლავ ილუზიურ სახლში ცხოვრობენ, რომელიც ორი განსახვავებული კულტურისა და ტრადიციების/ყოფის გზაჯვარედინზეა მოქცეული.

გასული საუკუნის 60-იანი წლებიდან მოყოლებული უკვე სამი თაობა ცხოვრობს გერმანიაში. პირველად ჩასულ მიგრანტებს უწევდათ ენის სწავლა, ახალი კულტურის გაცნობა. ასევე უნდა გადაეჭრათ მთელი რიგი პრობლემები, რომელიც უკავშირდებოდა სამშობლოსთან განშორებასა თუ უცხო ქვეყანაში მასპინძელთა მტრულ დამოკიდებულებას, რადგანაც თურქები გერმანიაში გარკვეული დროის შემდეგ უკვე იქცნენ არასასურველ სტუმრებად. ბუნებრივია, ევროპის ამ ქვეყანაში დიდი ხნით დარჩენამ, მოქალაქეობის მიღებამ, შობადობის ზრდამ, რესტორნების გახსნამ, მეჩეთების აშენებამ ნაციონალური

კულტურის მოყვარულ გერმანელ ერში უკმაყოფილება, გაღიზიანება და, შეიძლება ითქვას, ანტითურქული განწყობა წარმოშვა. ამას ბოლო პერიოდში კელნში გრანდიოზული მეჩეთის მშენებლობაც დაემატა. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც ჰაირიელები აღნიშნავენ, ბერგნოიშტადტში ეთნიკურ ნიადაგზე არსებული კონფლიქტები არ მომხდარა. თუმცა, ზოგიერთი თურქეთელი ქართველი ქალის გადმოცემით, ისინი რელიგიურ-ეთნიკურ დისკრიმინაციას მაინც განიცდიან (ზოგიერთ მათგანს სამსახურში თავშლის ტარება აუკრძალეს).

აიშე ილდიზი 34 წლის ქალბატონი (საუბრობს თურქულად): „მე ბერგნოიშტადტში დავიბადე, აქვე მივიღე განათლება. მაგრამ მე მუსულმანი ვარ და ყურანის თანახმად თავშალს ვატარებ. ძალიან რთული იყო სამსახურის პოვნა, ყოველ ჯერზე ერთი და იგივე პრობლემას ვაწყდებოდი. მეპატრონე მოითხოვდა, მომეხსნა თავსაფარი. ჩემი ზოგიერთი მეგობარი მსგავს პრობლემას უჩივის. ჩვენს სამყაროში ქალი შიდა საოჯახო სივრცის გამომხატველია, რომელიც იცავს თავის კულტურას, ეთნიკურ და რელიგიურ ფასეულობებს“.

გერმანელებმა არასასურველ თურქ სტუმრებს – მოგვიანებით უკვე მოქალაქეებს – შემდეგი სახელები შეარქვეს: (გერმანულენოვან სიმღერებში საკმაოდ ხშირად გამოიყენება) “Kanake”, (რაც თითქმის უდრის ამერიკაში სიტყვა “Nigger”-ს), “Kanaken camp”, “Sons of Gastarbeit”, “Kanaks with brain”, “Asiatic warriors”, “Islamic force” და სხვ. ბუნებრივია, ამ ტერმინებით მათი მოხსენიება (რაც ძალიან კარგად გამოხატავს თურქებისადმი დამოკიდებულებას) ნელ-ნელა პიროვნებაში წარმოშობს გაუცხოებას.

სიტყვა “Heimat”-ის საპირისპირო მცნებად შეიძლება ჩაითვალოს “Fremd”, “Ausländisch”, და ასევე “Entfremdung”. სიტყვა “Heimat” ასოცირდება უსაფრთხოებასა და იდენტობასთან, როცა “Fremd” გარიყულობისა და გაუცხოების გრძნობას იწვევს [მორლი, 1995]. როდესაც ერთი ეთნოსის წარმომადგენელი ფუძნდება უცხო ქვეყანაში, მით უფრო მისი მოქალაქე ხდება, ცდილობს ამ ქვეყნის სრულუფლებიანი წევრი გახდეს და მის მშენებლობაში საკუთარი წვლილი შეიტანოს. თვითდამკვიდრება ამ პროცესის შემადგენელი ნაწილია. როდესაც ამერიკაში მცხოვრები წარმოშობით გერმანელები ცდილობდნენ, თავი დაემკვიდრებინათ „ახალ ქვეყანაში“ და ექციათ ეს უკანასკნელი თავიანთ სამშობლოდ, მათი დევიზი იყო “wir sind keine Fremden in diesem Lande” [მეიერი 1890] („ჩვენ არ ვართ უცხო ამ ქვეყანაში“) იგივე შეიძლება ვთქვათ გერმანიაში მცხოვრებ თურქებზეც. გარდა ამისა, კონსტიტუციით, ისინი ქვეყნის მოქალაქეებად ითვლებიან, თუმცა სხვა საკითხია, რამდენად გრძნობენ თავს მის ნაწილად. როგორც უკვე

აღნიშნეთ, გერმანელებისათვის თურქები დღესაც რჩებიან „ზედმეტ“ მოქალაქეებად, რომლებიც დიდხანს შემორჩნენ გერმანიაში.

იბადება კითხვა, კონკრეტულად რა მომენტში იწყება გარიყულობისა და გაუცხოების გრძნობა? კანადაში მცხოვრები ცნობილი პოლონელი ემიგრანტი ევა ჰოფმანი, მიიჩნევს, რომ გადაადგილება ერთი ქვეყნიდან მეორეში არ არის მხოლოდ გეოგრაფიული პროცესი, ეს კულტურული მოვლენაცაა, „ვფიქრობ, რომ ყოველი მიგრანტი გარკვეულწილად დილეთანტ ანთროპოლოგად იქცევა. შენ აკვირდები ამ ახალ კულტურას უფრო კარგად, ვიდრე ისინი, ვინც ამ კულტურის ქვეყანაში დაიბადნენ და ვისთვისაც იგი მეხსიერების ნაწილია. ჯერ აკვირდები ზედაპირულ მოვლენებს, განსხვავებებს და თანდათანობით ხედავ ფუნდამენტურ განსხვავებებს, ნელ-ნელა ხდები კულტურის შინაგან ცხოვრებასა და ღირებულებებს“ [სტრონისკა... 2003: 104]. სწორედ ეს კულტურულ-რელიგიური სხვაობა და მის საფუძველზე წარმოქმნილი ღირებულებათა სისტემა ხდება გაუცხოების უმთავრესი მიზეზი. მიუხედავად იმისა, რომ მეორე თაობის დიდი ნაწილი და მესამე თაობის თურქები თუ თურქეთელი ქართველები გერმანიაში დაიბადნენ, სკოლებში გერმანელებთან ერთად დადიოდნენ, მაინც მათგან განსხვავებული აწმყო აქვთ, სადაც უცხოებად მიიჩნევიან, რადგანაც ფიზიოლოგიური თუ სოციალური თვალსაზრისით ვერ თავსდებიან სტანდარტული გერმანელის (ფიქტიურ) იდეალურ ტიპაჟში [მეჩერილი 1997]. ბუნებრივია, ამ თვალსაზრისის მიხედვით, ყველა არა ეთნიკური გერმანელი, გერმანელისათვის უცხოა. ეს განსხვავებულობა სკოლებშიც იგრძნობა, როგორც ბერგნოიშტადტში მცხოვრები თურქეთელი ქართველები აღნიშნავენ, მათი შვილები, როგორი კარგებიც არ უნდა იყვნენ, მაგალითად, სკოლის საფეხბურთო გუნდში, მაინც მეორე ხარისხოვნებად რჩებიან და არ ეძლევათ საშუალება, გახდნენ პირველები.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ ამ უცხოობის სტიგმამ ბევრი თურქი კრიმინალურ სამყაროს დაუკავშირა. ეს გარკვეულწილად თვითგადარჩენისა და საკუთარი თავის დაცვის ინსტინქტის გამოვლინებაა. როგორც ბერგნოიშტადტში მცხოვრები თურქეთელი ქართველები აღნიშნავენ, ახალგაზრდები ხშირად „შავ სამყაროსთან“ იჭერდნენ საქმეს, ვაჭრობდნენ ნარკოტიკით და მისი მომხმარებლებიც ხდებოდნენ. ბერგნოიშტადტში არსებული საზოგადოება „კავკასიური კლუბი“ მაქსიმალურად ცდილობდა, დაეცვა ახალგაზრდები კრიმინალური სამყაროსაგან.

უცხოობისა და სიცარიელის განცდა სტატუსის ცვლილებასაც მოჰყვა, რადგანაც თურქეთში ისინი გლეხები იყვნენ, რომლებიც

ამუშავებდნენ მიწას, ქმნიდნენ სამეურნეო ნაწარმს და ყიდდნენ ანუ იყვნენ მეწარმეებიც. მაგრამ გერმანიაში მათი მდგომარეობა შეიცვალა და “Ausländer”-ებად, დაბალი სოციალური კლასის წარმომადგენლებად იგრძნეს თავი, რომლებიც გერმანელების მსგავსად, ვერ ახერხებდნენ ეცხოვრათ პრესტიჟულ უბნებში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ მათი ფინანსური მდგომარეობა საკმაოდ გაუმჯობესდა, მაინც ვერ მოიპოვეს მაღალი სოციალური სტატუსი.

საყურადღებოა, რომ საკუთარ სივრცეში უცხო სარმილების მომენტი არა მხოლოდ გერმანელებს ახასიათებთ, არამედ მათგან დისტანციას თავად თურქები და თურქეთელი ქართველებიც ამჯობინებენ. მიზეზად განსხვავებული ღირებულებათა სისტემა შეიძლება ჩაითვალოს. თუ გერმანელები თურქებს ფანატიკოსებად და ჩამორჩენილებად მიიჩნევენ, უმცირესობაში მყოფი თურქები (თურქეთელი ქართველები) გერმანელებს ზნედაცემულებად თვლიან, რომელთათვისაც უცხოა ადამიანური, ნათესაური თუ მეგობრული ურთიერთობები. ამ პრობლემას განიცდიან ასევე გერმანიაში მცხოვრები სხვა ეთნიკური ერთეულებიც – არაბები, სირიელები და სხვა მუსულმანი მოსახლეობა. პიროვნების საოჯახო სისტემა ძირითადად აგებულია რელიგიურ დოგმებზე, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში კი ერთმანეთს უპირისპირდება ისლამი და ევროპული ღირებულებები. ისლამი, ისევე როგორც ქრისტიანობა, კრძალავს სექსუალურ თავისუფლებას, რაც დამახასიათებელია ევროპული თუ დასავლური საზოგადოებისათვის. ამ სივრცეში ისლამური ოჯახები ცდილობენ, დაიცვან რელიგიური ტრადიციები, რაც ახალ თაობაში იწვევს პროტესტს და ზოგჯერ კონფლიქტსაც. მოზარდს, რომელსაც უამრავი გერმანელი მეგობარი ჰყავს, უჩნდება სურვილი, იყოს მათნაირი, ჰყავდეს სექსუალური პარტნიორი, რაც ბუნებრივია, მიუღებელია მშობლებისათვის. ეს უკანასკნელნი ცდილობენ, დაიცვან შვილები გარე საფრთხეებისაგან, რამაც, შესაძლოა, საფუძველი გამოაცალოს ოჯახის სისტემას.

პარადოქსულია, მაგრამ გაუცხოებას დადებითი მხარეც აქვს, კერძოდ, ამ სტიგმამ, ზოგადად, თურქები უფრო რელიგიურები გახადა. მათთვის რელიგია ანუ ისლამი, გარკვეულწილად, თავშესაფრის ფუნქციას ასრულებს. ბევრმა მათგანმა თავსაბურავის ტარებაც კი დაიწყო, რადგანაც მშობლების თაობისაგან განსახვავებით, რომელთათვის რელიგია ტრადიციაა, გააანალიზა მისი მნიშვნელობა. რელიგიისადმი ბრმა, ტრადიციული მიმდევრობა, გააზრებულმა რწმენამ ჩაანაცვლა. გერმანელებისაგან გარიყულობისა და გაუცხოების გრძნობამ, თურქეთელი ქართველების (მსგავსი მომენტი ეთნიკურ თურქებშიც შეიმჩნევა) ოჯახის წევრები ერთმანეთს დააახლოვა. მათ

შორის ურთიერთგაგება და სიყვარული უფრო გაიზარდა. გაიზარდა თავად ოჯახის, როგორც სოციალური მოვლენისა თუ ინსტიტუტის მნიშვნელობა, რაც დაუპირისპირეს უცხო ქვეყანაში არსებულ სიცარიელეს. ეს ერთგვარ თავშესაფრად იქცა. ისინი თითქოს გაერთიანდნენ „მტრის“ წინააღმდეგ და წინა პლანზე წამოსწიეს ის მომენტები, რაც მათ უმრავლესობისაგან განარჩევს. უცხოობის სტიგმამ არა მხოლოდ ოჯახის წევრები, არამედ თავად ერთი სოფლიდან მიგრირებული ოჯახები დაუკავშირა ერთმანეთს. ბერგნოიშტადტში ჰაირიელი ქართველები ერთმანეთთან სტუმრად ხშირად დადიან, იკრიბებიან სათვისტომოში, სადაც ოჯახური გარემო ხვდებათ, საუბრობენ პოლიტიკაზე, წარსულზე, უყურებენ თურქულ, ზოგჯერ ქართულ არხებს, უსმენენ თურქულ მუსიკას, ცეკვავენ „განდაგანას“, „კოლსამას“ აკორდეონის თანხლებით, ჰყვებიან მოლა ნასრედინის ისტორიებს თურქული ჩაისა და ნარგილის ფონზე. იგონებენ ზაფხულობით ჰაირიეში გატარებულ დღეებს. კოლექტიური წარმოსახვა გარკვეული ილუზიაა, რითიც იკმაყოფილებენ „სახლის“ განცდას. ეს მოგონებები გონებაში ღრმადაა ფესვგადგმული და გარკვეული დოზით გავლენას ახდენს მათ თანამედროვე ყოფაზე. ისინი გარკვეულწილად არქეოლოგებს ემსგავსებიან, რომლებიც ცდილობენ წარსულში იმოგზაურონ და ფრაგმენტულად არსებული, „რიტუალად ქცეული მოგონებებით“ ერთიანი სურათი დახატონ. სწორედ „წარსულის მეშვეობით ძალუძს ადამიანს, შეიმეცნოს, ჩაწვდეს რიტუალებს, სწორედ აქედან იღებს იგი ძალას, რათა გაათვითცნობიეროს თავისი ადამიანურობის არსებობა“ [რივერა 1979: 21]. წარსულის გახსენება საშუალებას აძლევთ მათ, გადარჩნენ ცივ, უმრავლესობისგან გარიყულ, გაუცხოებულ აწმყოში.

ბერგნოიშტადტელი ჰაირიელი ქართველები (ასევე ეთნიკური თურქები) გაუცხოებას განიცდიან როგორც გერმანიაში, ისე თურქეთში.

გერმანიაში მცხოვრები თურქები თურქეთიდან სამეცნიერო თვალსაზრისით ჩამოსულ მეცნიერებს ინტერვიუებზე უარს ეუბნებიან, რადგანაც ეს უკანასკნელნი მათ შემდეგი ტერმინით მოიხსენიებენ „Türkiyeli“ (თურქეთიდან ჩამოსული, თურქეთელი), ხოლო თურქეთში გერმანიაში მცხოვრებ თურქებს უწოდებენ „Almanyali“ (გერმანიიდან ჩამოსული), „Almanci“ (გაგერმანელებული). ორივე ტერმინი, როგორც წესი უარყოფითი, ირონიული მნიშვნელობით იხმარება. გაუცხოება მათსა და თურქეთში მცხოვრებ თანამემამულეთა შორის დაფუძნებულია ფინანსურ აღმავლობასა და კულტურულ/მენტალურ ცვლილებებზე.

ამრიგად, მომთაბარეობა მწარე რეალობად იქცა, რამაც შესაძლოა, გამოიწვიოს იდენტობის კრიზისი. „სახლი“, „საცხოვრისი“ მხოლოდ წარსულის კუთვნილებად გადაიქცა, რომელსაც ჩაენაცვლა დროებითი „კარავი“. ბერგნოიშტადტში მცხოვრები თურქეთელი ქართველები ნელ-ნელა კარგავენ ფუნდამენტს და ემსგავსებიან იმ ადამიანებს, რომლებიც არსად არ ცხოვრობენ. პირველ თაობას ჯერ კიდევ ახსოვს წარსული, „სახლის“ მნიშვნელობა. ისინი ზამთარს გერმანიაში ატარებენ და შემდეგ ისევ თურქეთში ბრუნდებიან და სურთ, თურქეთში დაიმარხონ, ახსენებენ შვილებსა და შვილიშვილებს წარსულს, ტრადიციებსა და ენას. მეორე და მესამე თაობა კი ცდილობს, ფეხი მოიკიდოს გერმანიაში და იბრძოლოს უკეთესი მომავლისათვის.

დაბოლოს, ორგზის მუჰაჯირი, ბერგნოიშტადტში მცხოვრები თურქეთელი (ჰაირიელი) ქართველები სამი კულტურის გზაგასაყარზე რეალური და მუდმივი სახლის გარეშე, გაუცხოებულები უცხო და „მშობლიურ“ მიწაზე გაორებულნი, უსამშობლოდ დარჩენილები, უცხო ქვეყნის ცის ქვეშ განაგრძობენ ცხოვრებას. ცდილობენ, არარსებულ „სამშობლოში“ (გერმანიაში) თვითდამკვიდრებასა და ამავედროულად საკუთარი ეთნიკური სივრცის შენარჩუნებას.

დამოწმებანი

- ალექსანდერი 1996:** Meena Alexander, *The Shock of Arrival: Reflections on Postcolonial Experience*, Boston, South End Press, 1996.
- ატალაი 1999:** Hamit Atalay, *İngilizce-Türkçe sözlük*, Ankara, Türk Dili Kurumu Yayınları, 1999.
- ბუხრაშვილი 2005:** პაატა ბუხრაშვილი, *საცხოვრისი ქართველი ერის ყოფასა და კულტურაში ძველად, თბილისი, „უნივერსალი“*, 2005.
- ბერგერი... 1974:** Peter L. Berger, Brigitte Berger and Hansfried Kellner, *The Homeless Mind*, New York, Vintage Books, 1974.
- ბოზქურთი 2009:** Esin Bozkurt, *Conceptualising “Home”. The Question of Belonging among Turkish Families in Germany*, Frankfurt/ New York , Campus Verlag, 2009.
- დოღანი 1995:** Ahmet Doğan, *Osmanlıca Türkçe sözlük*, Ankara, Akcag Yayınları, 1995.
- დუთ-ბალერსტადტი 2010:** Reshmi Dutt Ballerstadt, *The Postcolonial Citizen, the Intellectual Migrant*. New-York, Peter Lang Publishing, Inc. 2010.
- კარტერი 1992:** Paul Carter, *Living in a New Country, History, Traveling and Language*, London, Faber and Faber, 1992.

- მეიერი 1890:** Georg Meyer, Die Deutschamerikaner. Festschrift zur Feier des Deutschamerikanischen Tages in Milwaukee, Wisconsin, am 6. Oktober, 1890, 54.
- Morley... 1995:** David Morley and Kevin Robins, Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries, London, Routledge, 1995.
- მორლი 2000:** David Morley, Home, Territories, Media, Mobility and Identity, London, Routledge, 2000.
- მეჩერილი 1997:** Paul Mecheril, "Rassismuserfahrungen von Anderen Deutschen – eine Einzelfallbetrachtung", Paul Mecheril, Tomas Teo, Psychologie und Rassismus, Hamburg, Rowohlt, 1997, 175-201.
- რივერა 1979:** Tomas Rivera, "Chicago Literature: Fiesta of the Living", *The Identification and Analysis of Chicago Literature*, New York, Bilingual P/Editorial Bilinguo, 1979, 19-36.
- სტროინსკა... 2003:** Magda Stroinska and Vittorina Cecchetto, Exile, Language and Identity. The Role of Language in the Re-Construction of Identity in Exile, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2003.
- ფუსქულუოღლუ 2007:** Ali Püsküllüoğlu, Türkçe sözlük, İstanbul, Can Yayınları, 2007.
- შიფაუერი 1997:** Werner Schiffauer, Die Ehre in der Türkischen Kultur. Die Ausländerbeauftragte des Senats, Berlin, 1997.
- ჩემბერი 2001:** Iain Chamber, Culture After Humanism: History, Culture, Subjectivity, New York, Routledge, 2001.
- თურქული ენის ლექსიკონი 1998:** Türkçe sözlük, Türk dil kurumu, I cilt, Ankara, 1998.
- Türkçe sözlük 2007:** Türk dil kurumu, www.tdk.gov.tr (17.12.2012).

Nino Okrostsvavidze

Ilia State University

Twofold Muhajirs at the Crossroads of Three Cultures: Turkish Georgians in Bergneustadt, Germany

Key words: Turkish Georgians, migration to Germany, perception of home, identity

“And yet, if everything is moving where is here?” Doreen Massey

The contemporary world has been facing legal and illegal migrancy due to social, economic, political, and religious problems, or a combination of these. The number of migrants is growing every day. Mostly they are moving from the East to the West or to Europe. Movement includes not only the physical activity, but also the displacement of culture, traditions, and customs from one ethnical space to another. During migration, two different cultures – Eastern and Western – cross each other, as people take with them a part of their culture. On the new soil they encounter unfamiliar culture and a new reality where the past and the present clash. This could be the reason for the migrants’ dual existence, dissatisfaction with the new reality and reluctance to accept it, which prompts them to lock themselves into traditions in order to protect their identity.

On the other hand, this new reality may win migrants over and create “new” people, “free from past”. However, before this happens, they may be overwhelmed with the following questions: Who am I? What is home? Is it the place where I was born? Or where I grew up? Where do I locate my community? Is home a geographical space, a historical space, or an emotional and sensory space? And when does it become my fortress, a strategic space I could call home? These questions are essential and meaningful in their lives.

Our work addresses the migration of Turkish Georgians from Turkey (Village Hayriye) to Germany (Gummersbach /Bergneustadt) in the 1960s. Three different cultural elements – Georgian, Turkish and German – influence their mode of life and affect their everyday perceptions of reality. However, before we discuss their present lifestyle, the past events must be briefly remembered. As Reshmi Dutt-Ballerstadt writes, “in order to intuitively and physically un-

derstand the trajectory of migrancy, the old route *must* be travelled” (Dutt-Ballerstadt 2010: xi).

Back to the past: 1. Muhajirs in Hayriye

Muhajirat was a complex phenomenon. During the Russo-Turkish War in 1877-78, on the basis of the Berlin treaty, Achara and other historical provinces of Georgia were attached to the Russian Empire. One part of the Georgian population came under Russian rule; the other part immigrated as “Muhajirs” to Ottoman Turkey. As a result of living in culturally and traditionally different countries (Russia, Ottoman Empire), the lifestyles of the Georgian Muslim communities began to diverge, influencing their mentality and family economic-cultural mode of life. “Muhajirat” was not only a Georgian problem; it concerned the Caucasus too.

Georgian Muhajirs, leaving their homelands, were subjected to Turkish political, economic, and cultural influence. They either intentionally or unintentionally absorbed “new traditions”, but in spite of the natural process of assimilation, they tried to maintain self-identity, traditions, and customs, which were reflected in different ways.

Due to Russian and Ottoman policy, Georgian Muslims had to leave their dwellings to find shelter on new soil. Some of them could not reach their “desired heaven” and died on the way. But those who survived went to the mountain and coastal regions of Turkey. One of these places was the village Hayriye (“Small Moscow”, “Machakhela”), established by Imam Hacı Mehmed Efendi between 1880 and 1888.

About two hundred and fifty Georgian muhajirs left their villages near Artvin by some sources villages of Machakhela: Chukuneti, Chkhutuneti, Kirkiteti, Khinkileti, Kirnati to find a “new hope” in Turkey. According to villagers, their ancestors constructed Hayriye in accordance with their previous residence in Georgia. Georgians call the central part “Ortamahalle” the district of Khinkiladze. There are a school, mosque, shop, tea-house, cooperative society, and administrative building there. In the Eastern part, there are the districts of Cambazoglu and Kirkitadze. In the Southern part of the village, there is an upper district “Yukari mahalle” (in Turkish) i.e. “Sikaleti”. In front of it, in the Western part, there is a district of “Vakielebi” i.e. “karşimahalle”.

Hayriye derives from the word “*hayir*”, which means “*happiness, welfare, and good*”. But there are several existing versions of the story behind the village name: Georgian liked the place so much that they shouted “Hayırdır inşallah!” (May God give us good). Some attribute this name to the Circassians. Ethnic Georgians call the village “Machakhela”, because their forefathers emigrated

from Machakhela villages. The village has a nickname “küçük Moskova” (small Moscow) given by the residents of nearby ethnic Georgian villages. The success and welfare of the village earned it this nickname. After migration to Germany in the 1960s to the 1970s, Turkish Georgians gained European experience and used it for the sake of the village. European culture had a great influence on them. Hayriye became a very successful village with a well-established infrastructure. Because they lived by European experience and not by religious dogmas, they became “Communists” to neighbouring villagers for forgetting their traditions and customs. As for the nickname “Small Moscow”, it became an expression of success and material prosperity.

Back to the past: 2. Muhajirs in Germany/Bergneustadt

“The issue of belonging among Turkish individuals in Germany needs to be considered in the context of social, political, historical, local, national, transnational and global influences, which play a role in the construction of complex individual patchwork identities”. Werner Schiffauer

In the 1960s, due to high levels of unemployment in Turkey and the need for inexpensive labour in the expanding economies of Europe, Turkey concluded a bilateral agreement to supply workers to Germany. Approximately one million Turks crossed the border until 1974, hoping to get rich fast. Europe was attractive to them due to its high living standards.

The majority of migrants with rural backgrounds and primary school educations could not gain higher positions in Germany. They began working in fields of the metal processing industry, taking positions of low occupational hierarchy. But later, the branches in which they were employed diversified to include the service sector, food production and technology.

The oil crisis in 1973 stopped the following recruitment of foreign labour (Anwerbestopp für Ausländer) and accelerated the decision-making process for emigrants. It resulted in growing numbers of arriving family members in Germany, exceeding the number of returnees at the end of the 1970s. The growing numbers of “foreign elements” created difficulties for Germany. Thus the stop of foreign labour recruitment became a barrier for incoming labourers, but a boon for those already living in Germany. However, in the 1980s, the Federal Republic of Germany approved a sanction to prevent family reunification by limiting the arrival of family members and decreasing the maximum age of arrival for immigrants’ children to sixteen years. In 1983, the Kohl Government passed the so called “Voluntary Repatriation Encouragement Act which offered migrants financial incentives (Starthilfe) to return to the homeland. The act offered a grant of 10.500 Mark per adult and 1.500

Mark per child, which resulted in return of 100.388 Turkish migrants in 1983” [Bozkurt 2009: 33]. However for the majority of them this decision proved to be disadvantageous, causing financial retrogression in Turkey due to ill-judged investments and unemployment problems. This greatly influenced their relatives in Germany and slowed down the process of returning to their homeland. Moreover, the social-political tension in Turkey, especially after the military coup and Kurdish movement in the 1980s motivated most Turks to reconsider their return.

The migration continued in the 1980s “with arriving children, spouses, asylum seekers, students, as well as birth to Turkish families in Germany and reached a population of 2.6 million residents in 2005 that is expected to exceed three millions in 2030” [Bozkurt 2009: 33]. Such a wave of migration was not expected by the receiving country; the Turks were considered temporary guest workers (*Gastarbeiter*) who would return to their homeland after a few years. But the German Republic “made a mistake” in planning to get off cheap. Turks were offered lower positions with modest salaries, which would never be convenient for an ordinary German. At the outset, such “unpretentious” labourers seemed very attractive to the government; they could not foresee that in years to come, guest workers would not return to Turkey but rather their numbers would grow, furthered by the birth rate and advantage of living in Europe.

A small but steady stream of Hayriye villagers immigrated to Germany in the 1960s for better employment and living opportunities. Due to the high level of unemployment in Hayriye, Ahmed-Ozkan Melashvili,¹ an architect, and Faik Ertan, a teacher, interpreted the Turkish Government’s announcement² as a wonderful opportunity for Hayriye. They prepared the “Village Development Cooperative” (VDC) charter and filled out the necessary government forms. Once Turkey approved their application, the Hayriye men went via the VDC to West Germany, where most got jobs in manufacturing industries. But unfortunately, this migration emptied the village.

Since the 1960s, Turkish Georgians (from Hayriye village) have been living in Gummersbach (Bergneustadt, Derschlag, Apfelbaum, Börnchen). Turkish Georgians also reside in Heidelberg, Halle, Eppelheim, etc.

Bergneustadt, a part of the Berg region, is located 50 kilometres east of Cologne, in North Rhine-Westphalia (Germany). This small town resembles Hayriye with its beautiful nature, forest and water. When Georgian Muhajirs

1 He popularized Georgian culture in Turkey. He was killed in Bursa on July 5, 1980.

2 The idea of promoting rural development through cooperatives. In 1964 when Turkey’s Ministry of Village Affairs was formed, the ministry devised a plan to utilize the earnings of migrant workers to improve village conditions. It encouraged residents of poor villages to organize village development cooperatives (VDCs).

went to Turkey, they chose the land to mirror their homeland (with rich natural resources).

About five hundred to six hundred villagers from Hayriye reside in Bergneustadt. The population has continued to grow since the 1960s. In 1996, they had the idea to create an organization “Hayriye köy yardımlaşma derneği” (village charity/development society). Before the society was established, the villagers could hardly collect any money for Hayriye infrastructure. At that time only two hundred and fifty to three hundred villagers lived in Bergneustadt. The majority of them were working in the car industry (in Turkey they were workers with rural backgrounds, cutting and cultivating the wood. This activity could not be useful in Germany).

In 2005, the villagers from Hayriye established the “Kafkas Club”³ (Caucasian Club) society in Bergneustadt. The aim of this organization was to gather ethnic Georgians and Caucasians (Circassians, Abkhazians) residing in Bergneustadt. Every year ethnic Georgians hold Hayriye days, when they gather, make Georgian foods, and play accordion. They think that such gatherings are very important for being together, because a foreign place and setting will make them foreigners to one another in the course of a decade.

Saadetin Güntekin, the head of “Kafkas Club”, shares (speaking in Georgian): *“Hayriye köy yardımlaşma derneği” is a very important organization in Bergneustadt. We collect money from a monthly salary and send financial support to Hayriye village for infrastructure, mosque, cemetery; we help poor and sick people. Now we have thirty thousand Euros. “Kafkas Club” is our community, domestic space. We hold the days of Hayriye village, play Georgian folk music, dance “kolsama”, “Gandagana”, etc. Our women prepare Georgian meals, which also are cooked in Hayriye. We are happy to be together. Sometimes Circassians, Abkhazians join us and spend very good time.”*

Three generations of Turkish Georgians in Bergneustadt

The main motive of the first generation arrivals to Germany was financial success followed by a quick return to Turkey. Germany was their temporary “home”, which is why they were not expected to learn the language. They concentrated on work to gain capital. Many of them did not go to see other towns (even Cologne, located not far from Bergneustadt), as they were saving money to send to their families, and could not afford to spend finances on traveling. But later they began to regret not enjoying life and using opportunities in Germany. For the first generation, whose “home” is in Turkey, most are

3 This society is subordinated to the Turkish consulate in Cologne. There are about ten organizations established by migrants from Turkey.

retired. They spend their summers in Inegol/Hayriye (Turkey) and winters in Germany. Germany is referred to in the past tense, with the only reason they still go to Germany being their children and grandchildren. Despite the fact that they spent their lives in Germany, they could not fit in with the way of life there. Germany is still cold and foreign for them. They remember the past (where their ancestors were from, the reasons they came to Turkey): Georgian surnames, (Kirkitaдзе, Khinkiladze, Dzvelishvili, Qoqoladze, etc.) language (many of them speak Georgian), and traditions and culture, longing for the days they left behind. They try to teach Georgian to their grandchildren.

Melek Baştürk/Kayaca, a 66 year-old woman (speaking in Georgian): *“My father's surname was Kirkitaдзе, and mother's surname was Dzvelishvili. My husband was 28 years old when he came to Germany. At first we resided in Apfelbaum and then moved to Derschlag. When I came here, I did not know anything, it was very difficult for me to live in Germany. I miss Turkey and often go there. I am here because of my children and grandchildren. Sometimes I teach them some Georgian words. They understand Georgian but cannot speak. My daughter knows Georgian language and my sons dance. When we hold the days of Hayriye at the “Kafkas Club”, they dance “Gandagana” and “Kolsama”. Our grandmothers in Hayriye did not speak Turkish; they only spoke Georgian. I learnt Turkish only at school, because teachers forbade us to speak Georgian. I have a house in Hayriye and Inegol. My mother is still alive; her Turkish is mixed with Georgian. Sometimes we watch Georgian channels but they speak too fast but we catch some words. We were very sad because of bloodshed in Georgia in 2008. I have daughters-in-law; they both are ethnic Georgians (Gürcü) from Inegol. We do not want to give our daughters to foreigners (non-ethnic Georgians), our sons also marry ethnic Georgians from Inegol. Nowadays young women unlike us are very pragmatic and prefer to study and then marry.”* (Endogamy is still widely practiced in Inegol too.)

“While the first generation longs to go back to their country of birth..., the second generation struggles to “fit in” within their country of birth itself” [Dutt-Ballerstadt 2010: 58]. While the former remembers ancestors, the latter remembers them by way of their parents. Many of them even do not know who Ahmed-Ozkan Melashvili was (although his picture is on the wall of the “Kafkas Club”).

Casim and Filiz Yıldız. Casim, born in Turkey, is 35 years old. His wife Filiz, born in Germany, is 33 years old. Casim, speaking in Turkish and Georgian: *“I am from the village of Hayriye; I am Gürcü (Georgian). In Inegol there are lots of ethnic Georgians’ villages, you know all of them (smiles) I remember what my parents used to tell me about my forefathers. My Georgian surname is*

Malakmadze, but now I cannot remember my mother's Georgian surname. Wait, I am calling her right now (Casim is calling his 67 year-old mother, who lives in Inegol/Turkey). Her surname is Goglidze. Now I will not forget it (smiles). My father taught me Georgian dances. In my childhood all weddings were held in villages, all men used to dance Gandagana, Kolsama... We would watch them dance with pride... I have two teenage sons. Unlike me, they rarely attend weddings, only in summer, when they are away on holiday in Turkey. That's why I try to teach them here. Our youth gather once a week at the "Kafkas Club" and I teach them how to dance. It is very important not to forget ancestral traditions."

Filiz Yıldız says (speaking in Turkish and Georgian): *"unlike my husband I was born in Germany and speak German fluently. I am an ethnic Georgian too. Sometimes I watch Georgian channels but they speak too fast, but I catch some words and I am pleased (smiles). My father's Georgian surname was Tavdgiridze. We want our children to speak Georgian and try to teach what we know. When our parents are here in Germany, they teach them."*

Some of the second generation members were born in Turkey and joined their parents in their adolescent years prior to schooling, while others were born in Germany. They often criticize parents for not enjoying life. They think that it is a big mistake to live just to gain capital, because one should use all opportunities that life gives them. This exactly is one of the main differences between them. The motto of their lives is "life is not only family or work, but it is also a journey with lots of opportunities".

The second generation wants to gain a foothold in Germany: they speak German fluently (unlike their parents), enjoy the European lifestyle, and often do not even travel to Turkey. Most are citizens of Germany, but there are exceptions too: some of them are reluctant to apply for German citizenship and still keep their Turkish passports. Passport is associated with place of birth and citizenship, but it also has emotional connotations and connects a person to his or her past. It should be added that almost all migrants feel anxious when their passports are cut to get new ones, as if someone has cut their arms. It resembles a farewell to the past, self-rejection or loss of self. Turkish citizenship and parents bind them to the past. Turkey is a bridge between the past and the present; without it, ties with Georgia (the ancestral land) are lost. Parents are considered to be the reason of their return, "for the first generation the news of death of a parent becomes ... another step closer to losing the urgency to return back to one's homeland For the second generation, however, the loss of a parental figure becomes a loss of both root and route" [Dutt-Ballerstadt 2010: 58].

The third generation in Bergneushadt speaks only German, but knows its origin. Some parents forbid them to speak German at home, because they tend

to forget Turkish. Parents, who speak Georgian, teach them some words and dances (Gandagana, Kolsama, etc.) so that they do not forget the past.

Illusory perception of home - Turkey/Germany

“... Home comes to signify not only a personal space of belonging and sheltering that is protected against others, but expresses also a collective imaginary placement that divides us from the other, who have their own mentality maps, boundaries, social and political references and spatial projection on territories.”
Esin Bozkurt

In the 1880s, when Turkish Georgians immigrated to Turkey, they initially tried to choose lands that reminded them of Georgia, creating the illusion of their homeland and dwelling, because “home is the place where things and relations, materials and bodies, fantasy and facts can be dominated and domesticated, governed and articulated” [Chamber 2001: 161].

After settlement, they began to build their houses. One's dwelling is very important in one's life. Being among the most salient expressions of traditional world-view and culture, a dwelling, first of all, can be seen as a pure and sacred material phenomenon and secondly, as a temple created by one's ancestors. It is a capital source of information, also creating the mood of inner space, which helps a person to form a sense of self-identity. When beginning to set up their own space by way of dwelling, the migrants in the first place bordered “inner” from “outward”, uniting two worlds, “symbolic and real”, within the former. “... Dwelling as a material complex of practical value, and as an ideal object of symbolic value. We can see its economic and social aspects and analyze its import in social life ... [and in] formation of a social and economic model...” [Bukhrashvili 2005: 111].

When ethnic Georgians settled on the lands of Turkey, they bordered the territory from an ethnical point of view and determined it to be a solely Georgian space, distinguishing between “we” and “others”. Turkish Georgians established communities and lived together, forming one social organism. Some villages in Turkey were named after Georgian villages they emigrated from. By building the houses, they drew a line between “Inner” and “Outward”, that is, the micro and the macro worlds from the ethnical as well as individual point of view.

After setting up their dwellings, it was very important for them to maintain the memory of their origin and be in touch with the past. An empty house did not provide relevant reminders for the reconstruction of memories stored in their minds and affecting their daily perceptions and interpretations of reality. A building alone cannot fully ensure a connection with one's past and

ancestors. A perception of self-identification, linkage with forefathers, and a search for a long lost past are particularly necessary in foreign countries, and different reminders regarding the past and origin are considered to be the best means. Therefore Turkish Georgians used to bring to their dwellings various things associated with their homeland to make Muhajirs perceive an ethnic space. Empty buildings turned into dwelling places and were filled with ethnic elements, which made Muhajirs feel comfortable. Touching them, one was closely connected with the past and could remember one's origin and separate "I" from "others". In this way, the distinct concepts of "Chveneburi",⁴ "hısım",⁵ "Gürcü",⁶ and "all the others" were formed by Muhajirs.

On the second stage, it was important to maintain this ethnic space and to follow rules that were supposed to become dogmatic for the future generation, too.

In order to protect this ethnic space, it was important to avoid the invasion of "outsiders", i.e. non-Georgians, who could cause the diffusion of other ethnic traditions and customs, putting their ethnical identity in danger and causing degradation. That is why Turkish Georgians used a "protective shield" – they never sold land to outsiders, in order to avoid assimilation with foreigners and foreign traditions, which was facilitated by Turkish policy.⁷

Turkish Georgians not only protected territory, but also their genetic heritage against contamination. They were strongly endogamic and preferred to marry within their own tribes. It is well-known in science that marriage is not only a social but also a biological event. Muhajirs were aware that in the mixture of blood, accompanied by "characteristically new traditions", the Georgian space would be violated and devalued.

Thus, on the basis of the following components – 1. dwelling as the place where the past and the present cross each other, creating spiritual linkage with ancestors; 2. "territorial borders", defining "I" and "others", "one of ours", and "the outsider"; 3. protection of inner space from other ethnic groups by a) not selling the land to outsiders, and b) unmixed marriage – Turkish Georgians maintained their ethnicity and survived themselves and the future generations.

4 The Georgian word "Chveneburi", used by Turkish Georgians, means "one of ours".

5 Hısım is a Turkish word for "related by blood". See Türkçe Sözlük, 1998.

6 "Gürcü" is Turkish for "Georgian".

7 One of them was a compulsory military service, which channelled Georgians and other ethnic minorities into a unified stream of Turkish society; besides, by the constitution of Turkey, Chapter Four "Political Rights and Duties", Article 66, "everyone bound to the Turkish state through the bond of citizenship is a Turk."

“Homelessness is coming to be the destiny of the world.”

Martin Heidegger

The movement and migration from one place to another and the drastic change of dwelling involve a complex “transformation and transmutation of self, psyche, language and the experience of citizenship” [Dutt-Ballerstadt 2010: 135]. Muslim Georgians in Inegol (Turkey) could maintain their identity with the help of an illusionary homeland and dwelling. However, since the 1960s, the second movement of Turkish Georgians to Germany (as a country of third culture) has changed their identity, moreover dualized their existence. A new physical reality (European reality), unlike Eastern-Caucasian, invaded them and has had a great influence on the second and third generations. Permanent migration made them nomads and the sense of a “dwelling as one’s fortress” devaluated. The landscape of home became a temporary “campsite” [Carter 1992], devoid of any roots or promises of permanent stay. Such interpretation of home with the Georgian migrants makes it evident that a meaningful and indispensable dwelling did not exist for them.

There are several words in the Turkish language that refer to home, but the most prevalent ones are “ev” and “yurt”, which have domestic connotations and refer to a house in which a family resides. The equivalents of homeland are “memleket”, “vatan”, “yurt”, “anavatan”, “anayurt”, and “ülke”. The most frequently used expression is “vatan”, which has roots in Arabic and means “the place of residence and home” [Türkçe Sözlük 2007]. Similar to “vatan”, “yurt” is used to refer to the place of birth and dwelling. Other widely used expressions are “memleket” and “ülke”, which refer to the place of birth, ancestral home, and the motherland [Atalay 1999 and Püsküllüoğlu 2007]. But we should add that “ülke” has strong territorial references and is closer to “vatan”, whereas “memleket” has emotional connotation and implies attachment to one’s home town [Doğan 1995]. Turkish Georgians, when talking about their forefathers, use the word “memleket”, which implies their ethnic belonging to “Gürcistan” (Georgia).

In the German language, home translates as “das Haus”, “das Heim”, “das zuhause”, “die Heimat”, and “die Wohnstätte”, but most commonly “das Heim” and “die Heimat”. Unfortunately, Turkish Georgians (the second and third generations) living in Bergneustadt (Germany) have lost the perception of both “memleket” and “Heimat”, leaving these words now to be used only as lexicological definitions. For them, neither Turkey nor Germany is their homeland. Twofold migration has made both home and homeland an illusion. Home is not seen “as a sanctuary and nucleus of identity” [Morley 2000: 51] any more. It has only practical functions: be comfortable, equipped, and just for living. All

ethnic Georgians living in Bergneustadt have houses in Hayriye or in Inegöl, which were (re)built or repaired with money earned in Germany. Despite the fact that most of them are not going to live in these houses, they spend money for their reconstruction. In this case, a house is not only a dwelling, but also an association with the past. They repair houses in villages that they do not even intend to live in, but do so for the sake of a hope and stimulus to return there someday. This is not a guaranteed return, but something of a pledge to return.

The above-mentioned condition was the reason for dual existence, when a person is physically in one nation but psychically in another, as if he/she loses his own roots and lives between two worlds: a lost past and an unacceptable present. He/she becomes a nowhere creature. Parallels can be drawn with the plurality of life-worlds as discussed by Peter L. Berger, Brigitte Berger and Hansfried Kellner in *The Homeless Mind* (1974). Meena Alexander, in her work "The Shock of Arrival: Reflections on Postcolonial Experience", quite aptly says that the questions we ask are "not necessarily new: Where am I? Who am I? And hardest of all, when am I?" [Alexander 1996: 142].

A dual existence appears when the ethnic mentality, formed throughout centuries, clashes with "new traditions". Dual existence is estrangement from one's ethnic origin and the new reality. It is difficult to define who you really are and where your home is. You can neither move forward nor backward. But this condition could be the reason for self-determination.

Reshmi Dutt-Ballerstadt, in her work "The Postcolonial Citizen the Intellectual Migrant", says, "as a naturalized citizen of the United States, the question of return has a double emphasis now. Every time I go back to India I say "I am going home." Days before leaving India to return to Oregon, I say "my holidays have ended. I am returning home again" [Dutt-Ballerstadt 2010: 131]. Turkish Georgians living in Bergneustadt, face the same difficulties. When they go to Hayriye (mostly in summer) they say "we are going home", but days before leaving Turkey, they say, "we are going back home". The concept of "home" is still empty and vague for them. They cannot determine its location and continue to live at an illusionary "home", situated at the crossroads of two different traditions and cultures.

Since the 1960s, three generations of Turkish Georgians have lived in Bergneustadt. The first generation had to learn the new language and culture, as well as cope with the torture of being separated from their homeland. They often encountered resentment and hostility from the host population, as unwelcome guests in a "new land". The Germans, considered to be lovers of national culture, expressed resentment, irritation, dissatisfaction, and anti-Turkish sentiments resulting from the migrants' long term stay, citizenship, birth

rate, and the growth in number of restaurants and mosques (Grand mosque is being built in Cologne). Here we should add that according to Turkish Georgians, there was neither religious nor ethnic conflict in Bergneustadt. But some women mentioned that they encountered religious and ethnic discrimination. (Some of them were denied permission to work because of wearing shawl.)

Ayşe Yıldız, a 34 year-old woman, shares (speaking in Turkish): *"I was born in Bergneustadt, studied here. But I am Muslim and according to Koran I wear a shawl. It was very difficult to find a job, because every time was the same. The owners used to tell me not to cover my head. I have some friends who faced the same problems. In our world woman is ascribed the role to construct and represent home, and to protect it against outside influence through the practice of cultural, national and religious values."*

The Germans gave the following nicknames to their unwelcome guests, and later the citizens: "Kanake" (the same as in English "Nigger", often used in songs), "Kanaken camp", "sons of Gastarbeita", "Kanaks with brain", "Asiatic warriors", "Islamic force", etc. These terms express the attitudes towards Turks, which gradually led to estrangement.

The opposite concept of "Heimat" is "Fremd", "Ausländisch", and "Entfremdung". "Heimat" is associated with security and belonging whereas "Fremd" evokes a feeling of alienation and isolation [Morley ... 1995], and is synonymous with hardship and a loss of a sense of belonging.

When a member of one ethnic group settles down on a new land and becomes its citizen, he/she is engaged in making this country his rightful homeland. Self-affirmation is a part of this process. When German Americans in the United States tried to make a "new land" their rightful homeland, the motto was: "wir sind keine Fremden in diesem Lande" (we are not strangers in this country) [Meyer 1890]. We can use the same motto for Turks residing in Germany. Besides, they are German citizens protected by a constitution, but the question is whether they consider themselves to be a part of this country or not. As mentioned above, the Turks are still "unwanted" citizens who exceeded the limit of their stay long before. Feeling isolation and separation, they experience alienation.

We raise the question of when exactly the feeling of isolation and alienation appears. Eva Hoffman, a Polish emigrant to Canada and the author of several books, thinks that a movement from one country to another is not solely a geographical movement, but also a cultural one characterized by confrontations with new values. "I think every immigrant becomes a kind of amateur anthropologist, you do notice things about culture or the world that you come into, that people who grew up in it, who are very embedded in it, simply

do not notice. I think we all know it from going to a foreign place. At first you notice the surface things, the surface differences. And gradually you start noticing the deeper differences. And gradually you start with understanding the inner life of the culture, the life of those both large and very intimate values" [Stroinska 2003: 104].

These very cultural and religious differences and values became the main reason for alienation. Despite the fact that the second or third generation of Turks was born in Germany and go to schools with Germans, their lives are different from the lives of their German peers. They are perceived as strangers, because they do not fit into the (fictive) ideal type of the standard German in terms of social and physiological characteristics [Mecheril 1997]. Namely all non-ethnic Germans are perceived as foreigners. This difference is shown even in schools. According to Turkish Georgians, their children are always considered second class people, however well they play football. The stress of otherness as a social stigma made many of them criminals, which can be considered a manifestation of self-protection, an instinct of self-preservation. Many Turkish Georgians in Bergneustadt were drug users and sellers, but the "Kafkas Club" community saved their lives.

The change in immigrants' status from ordinary countrymen to "Ausländer" deepened the perception of emptiness and alienation. They became second-class people who were not able to live in well-off districts. Despite the fact that they gained capital, they could not increase their social status.

The Turks and Turkish Georgians distance themselves from Germans due to the differences in culture, traditions and religion. While Germans portray immigrants as backwards, the Muslim minority associates the host culture with corruption and moral degradation. The Muslim family mode of life is based on religious dogmas; in this case, European and Eastern values and cultures clash. Islam, like Christianity, forbids sexual freedom that characterizes European and Western society. So in this "corrupted environment", Islamic families try to maintain religious traditions and protect their children against outside influence. But the children, who find themselves in a difficult situation, sometimes protest. An adult who has German friends wants to be like them, even in having a sexual partner. That is why parents who are "old fashioned" and socialized in a different socio-cultural context do everything not to "lose" their children.

The paradox is that alienation has positive effects. This stigma made Turks more religious, as Islam became a shelter. Some of them began wearing shawls. Unlike parents, they understood the meaning and importance of it. So "traditional Islam" was replaced with "real Islam". Estrangement and isolation in-

creased the importance of the family and ascribed new meaning and function to it, releasing them from emptiness. They united against an “enemy” and focused on main values, which set them apart from others.

Not only family members, but also villagers were unified by the “stress on otherness”. It is important for them to have people around who are from the same country or village (ethnic Georgians), and who share the same traditions and culture. They meet together at home or within their community, where there are familiar smells and tastes of a domestic atmosphere. They talk about politics and past, watch Turkish channels (sometimes Georgian channels), listen to Turkish music, play Gandagana and Kolsama on the accordion, and tell stories and anecdotes about Hoca Nasred in with a cup of tea and narghile. This process of collective imagination is a kind of illusion that satisfies the need of “home”. Individual or collective reconstruction of the past is based on ethnic identification and memories, which are stored in their minds and continue to affect their everyday perceptions and interpretations of reality. They are like archaeologists, trying to move further back into the past to form the whole image by way of mere fragments of memories and a “ritual of remembering”. It is “from the past that we are able to perceive, create and give life to our ritual. It is from this that we derive strength, that we can recognize our existence as human beings” [Rivera 1979: 21]. These processes of collective imagination and home-making give them the strength to survive in an insensitive world.

The state of foreignness and the stress on otherness are painful not only in Germany but in Turkey too. The Turks in Germany have a negative attitude toward the researchers from Turkey and refused to be interviewed because researchers use the term “Türkiyeli” (the one from Turkey) but Turks who live in Germany are called in Turkey “Almanyali” (one from Germany), “Almancı”(Germanized), “diluted Turks” or “Deutschländer” with a mostly negative connotations. Alienation and distance between “Germanized Turks” and Turks living in Turkey are based on financial and mental disparity.

In the end, the reality of nomadism is becoming more and more poignant. It could be the reason behind identity crises and loss of self. “Home” becomes a past tense, replaced by a temporary “campsite”. Turkish Georgians in Germany are losing their foundation and are becoming “nowhere creatures” with illusory perceptions of home. The first generation still consciously remembers the past and the meaning of home; they spend their winters in Germany and then return to Turkey, which they have chosen as their place of death. The second and the third generations are fighting for life to move forward; parents (first generation) who are still alive help them to remember the past, traditions, and language.

Twofold Muhajirs at the crossroads of three cultures, with neither a real nor permanent home, are strangers in a foreign and “native” land, torn apart by two sets of memories and two opposing ways of the present and the past. They struggle to make a new beginning by fitting in with the new “motherland” (Germany), and at the same time to maintain their own ethnic culture, space and identity, upholding their self-imposed endogamy. But the following question crops up: how long will it last?

Bibliography

- Alexander 1996:** Meena Alexander, *The Shock of Arrival: Reflections on Post-colonial Experience*, Boston, South End Press, 1996.
- Atalay 1999:** Hamit Atalay, *İngilizce-Türkçe Sözlük*, Ankara, Türk Dili Kurumu Yayınları, 1999.
- Bukhrashvili 2005:** Paata Bukhrashvili, *Dwelling in the Life and Culture of Ancient Georgia*, Tbilisi, Universal, 2005 (in Georgian).
- Berger ... 1974:** Peter L. Berger, Brigitte Berger and Hansfried Kellner, *The Homeless Mind*, New York, Vintage Books, 1974.
- Bozkurt 2009:** Esin Bozkurt, *Conceptualising “Home”. The Question of Belonging among Turkish Families in Germany*, Frankfurt/ New York, Campus Verlag, 2009.
- Carter 1992:** Paul Carter, *Living in a New Country, History, Traveling and Language*, London, Faber and Faber, 1992.
- Chamber 2001:** Iain Chamber, *Culture After Humanism: History, Culture, Subjectivity*, New York, Routledge, 2001.
- Doğan 1995:** Ahmet Doğan, *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Ankara, Akcag Yayınları, 1995.
- Dutt-Ballerstadt 2010:** Reshmi Dutt Ballerstadt, *The Postcolonial Citizen, the Intellectual Migrant*. New York, Peter Lang publishing, Inc. 2010.
- Meyer 1890:** Georg Meyer, *Die Deutschamerikaner. Festschrift zur Feier des Deutschamerikanischen Tages in Milwaukee, Wisconsin, am 6. Oktober, 1890*, 54.
- Morley ... 1995:** David Morley and Kevin Robins, *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*, London, Routledge, 1995.
- Morley 2000:** David Morley, *Home, Territories, Media, Mobility and Identity*, London, Routledge, 2000.

- Mecheril 1997:** Paul Mecheril, “Rassismuserfahrungen von Anderen Deutschen – eine Einzelfallbetrachtung”, Paul Mecheril, Tomas Teo (Hrsg.), *Psychologie und Rassismus*, Hamburg, Rowohlt, 1997, 175-201.
- Püsküllüoğlu 2007:** Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Sözlük*, İstanbul, Can Yayınları, 2007.
- Rivera 1979:** Tomas Rivera, “Chicago Literature: Fiesta of the living”, *The Identification and Analysis of Chicago Literature*, New York, Bilingual P/Editional Bilinguo, 1979, 19-36.
- Stroinska 2003:** Magda Stroinska and Vittorina Cecchetto, *Exile, Language and Identity. The Role of Language in the Re-Construction of Identity in Exile*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2003.
- Schiffauer 1997:** Werner Schiffauer, *Die Ehre in der Türkischen Kultur. Die Ausländerbeauftragte des Senats*, Berlin, 1997.
- Türkçe Sözlük 1998:** Türk Dil Kurumu, I cilt, Ankara, 1998.
- Türkçe Sözlük 2007:** Türk Dil Kurumu, www.tdk.gov.tr (10.12.12).